PRIMA DOMNIE MOLDOVENEASCĂ A LUI GHEORGHE DUCA VODĂ

Gheorghe Duca înainte de domnie. Gheorghe Duca [1] a avut o obârşie modestă. Lucrul acesta era cunoscut bine contemporanilor.

[1] Numele lui Duca, de origină levantină, se întâlneşte purtat de mulţi boieri Moldoveni în prima jumătate a secolului XVII. Intre 1616 şi 1617, un Duca e pârcălab de Roman (doc. din 15/25 Noemvrie 1616, Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, vol. II, Iaşi, 1907, p. 107; din 2/12 Martie, *Rev. Ist.*, nr. 7—9, p. 257; din 15/25 Aprilie, Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, vol. XXIV, Iaşi, 1930, p. 159; din 28 Aprilie/8 Mai, Ghibănescu, *Ispisoace şi Zapise*, I, 2, Iaşi, 1907, p. 108 şi din 12/22 Mai 1617, Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, V, Iaşi, 1908, p. 252). Acelaşi pare a fi stolnic mare din 1623—1625 (doc. din 6/16 Aprilie, 1623, Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, vol. XXII, Iaşi, 1929, p. 1641; din 24 Iunie/4 Iulie 1625, Academia Română, *Creşterea Colecţiilor pe 1920—1932*, p. 15). Un Duca, fost comis se aminteşte la 26 Fevruarie/8 Martie 1621 (*Creşterea Colecţiilor pe 1919*, p. 237) şi 18/28 Octomvrie, 1637 (7146) (*Creşterea Colecţiilor în 1920—1932*, p. 21), ca stăpânitor în Micleşti şi Berindeşti la ţinutul Vasluiului. Acelaşi dă o mărturie nedatată pentru vânzarea unui ţigan; iscăleşte « Duca Comisul » (Iorga, *Studii şi Documente*, V, Bucureşti, 1903, p. 117), şi altă mărturie pentru o cumpărătură a lui Constantin Cehan în Fereşti (Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, XVI, Iaşi, 1926, p. 26). A avut o fiică Nastasia pe care a măritat-o cu Panhilie, feciorul lui Iarali Clucerul (doc. din 20/30 Septemvrie, 1662, N. Iorga, *Studii şi Documente*, VI, Bucureşti, 1904, p. 536). In fine, un al treilea Duca e mare uşier în timpul domniei lui Gaspar Gratiani (doc. din 30 Aprilie/10 Mai 1619) (C. A. Stoide şi C. Turcu, *Documente şi regeste din ţinutul Neamţului*, sec. XVI, XVII şi XVIII, Piatra Neamţ, 1935, p. 9—10). La 5/15 Decemvrie 1621 (7130) e biv. uşier (*Ibidem*). La fel la 16/26 Decemvrie 1623 *(Ibidem)*. Tot ca biv uşier, primeşte danie la 1624, satul Tescăuţii, din Ocolul târgului Sucevei, dela Radu Mihnea, pentrucă a slujit cu dreaptă credinţă « noao şi ţărei » (Regest în Iorga, *Studii şi Documente*, XI, Bucureşti, 1906, p. 74; a fost publicat în extenso de I. Bianu, *Documente româneşti*, I, 1, Bucureşti, 1907, p. 91 şi de acolo reprodus în T. Balan, *Documente Bucovinene*, I, Cernăuţi, 1933, p. 188—189). Toate aceste personagii n'au comun cu viitorul Domn decât numele.

Originar « dela Rumele din ţara Grecească » de copil a venit în Moldova. Ar fi intrat întâi ucenic « la dugheană la abăgerie », « apoi Vasile Vodă l'au luat în casă »[1]. In domnia acestuia a ajuns până la dregătoria de cămăraş[2]. Isteţimea deosebită pe care a arătat-o tânărul Duca, la care poate trebue să se fi luat în consideraţie şi ataşamentul către Domn, i-a câştigat bunăvoinţa acestuia. Se vede dintr'o carte de întărire, ieşită din cancelaria lui Ştefan Lupu, că părintele său, Vasile Vodă, a dat lui Gheorghe Duca danie satul Dângeni, pe care şi Lupul îl cumpărase cu 800 zloţi ungureşti dela Dângeana, giupâneasa lui Tofan Secheli[3].

O relaţie internă, evident de natură mai mult anecdotică, pretinde a şti ceva în plus despre originea fostului domn al Ţărilor Româneşti.

---

[1] Cronica Racoviţeană (N. Muste) în Kogălniceanu, *Letopiseţele Moldovei şi Valahiei*, tom. III, ed. II, Bucureşti, 1874, p. 5 şi ediţia din *Magazinul Istoric pentru Dacia*, tom. III, Bucureşti, 1846, p. 8. Aceiaşi ştire, aproape în aceiaşi formă, o dă şi cronica atribuită lui N. Costin: « Acestu Duca Vodă era de neamul lui Grecu dela Rumelia şi crescut de micu în casa lui Vasile Vodă, aici în ţara Moldovei. Apoi rămase pre urma lui Vasile Vodă aici în ţeră, până s'au făcut boier mare » (Kogălniceanu, *Letopiseţe*, ed. II, tom. II, Bucureşti, 1872, p. 5). C. Giurescu a arătat că toate aceste cronice pentru epoca menţionată pornesc dela acelaşi izvod. E cronica editată sub titlul: *Letopiseţul Ţărei Moldovei dela Istratie Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir*, 1661—1705, Bucureşti, 1913. Este interesant de notat că singură cronica atribuită lui N. Costin a denaturat relaţia asupra originei lui Duca. In prototip şi în toate celelalte compilaţii găsim specificarea: Duca era din « Ţara Grecească dela Rumele », numai cronica atribuită lui N. Costin scrie: « Duca Vodă era de neamul lui Grec dela Rumele », ceia ce nu e acelaşi lucru. Cunoscându-se caracterul şi tendinţele acestei scrieri, ne explicăm cu uşurinţă sensul dat informaţiei din prototip, dar nu putem pune nicio bază pe relaţie. Pentru epocă şi Neculce a recurs la acelaşi izvor editat de C. Giurescu. Informaţia de aici e la fel cu cea din Cronica Racoviţeană şi din Letopiseţul publicat de Giurescu. Cronica tradusă de Alexandru Amiras nu dă nicio relaţie asupra începuturilor lui Gheorghe Duca. Spune numai că « după Dabija Vodă stătuse domn Duca Vodă, ce au fost vistiernic la Dabija Vodă » (Kogălniceanu, *Letopiseţe*, vol. III, ed. II, p. 99). Relatările asupra tinereţii şi a domniei lui Gheorghe Duca din Atanasie Comnen Ipsilante nu aduc nimic nou. Ele sunt scoase din cronicile moldoveneşti şi sunt, în parte, confuze (traducere Murnu-Litzica, la Hurmuzachi, XII, p. 156).

[2] Cronica atribuită lui N. Costin, Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, p. 222: « Curtea lui, masa lui, cheltuiala lui ca un craiu ţinea; şi cându eşia afară în norodu, totu posomorât căuta, ca să-i ee oamenii de frică; că el apucase învăţătura dela Vasilie Vodă, fiind cămăraş mare la Vasilie Vodă ». Pentru Duca al doilea Vistier vezi şi documentul dela Ştefan Vodă Lupul din 20/30 Aprilie 1660: « Slujba din tinereţile sale la casa părintelui nostru, a lui Vasile Voevod », în Revista *T. Codrescu*, anul IV, nr. 7, p. 97—98.

[3] *Ibidem*, şi *Revista Societăţii Istorico-Arheologice Bisericeşti*, an. XX, p. 144—145.

Ar fi fost fecior de țăran neliber, din Rumelia. Odată, pe când prezida divanul țării i s'ar fi înfățișat un turc, fostul său stăpân, și i-ar fi cerut, în limba de acasă, să-l urmeze: « Efendi, efendi, blem la Rumele » (Efendi, efendi, haide la Rumelia). Duca ar fi trebuit să se răscumpere față de justele pretenții ale acestuia [1].

Pentru cariera publică a lui Duca, cronicarii moldoveni nu cunosc alte știri decât cele din Domnia lui Dabija, epocă în care ar fi fost boierit, la căsătoria sa cu Anastasia fiastra Domnului [2]. Se vede din știrile documentare că ascensiunea lui Duca începuse încă din Domnia lui Ștefăniță Lupu, când se întâlneste în rangul de vistiernic al II-lea și la diferite date, începând cu 8 Fevruarie 1660 [3], îl întâlnim în dife-

[1] Sursa din care emană această relație, în totul asemănătoare culegerii de tradiții « O seamă de cuvinte », după toate probabilitățile pare a fi muntenească și anume dela Cantacuzini. Așa cum apare, nu putem vedea întrânsa decât tendința de a se pune în evidență originea nenobilă a lui Gheorghe Duca, Domn, care fusese înlocuit pe tronul Munteniei de un « urmaș » al împăraților bizantini. Ea face parte din seria de știri cu tendințe calomnioase, răspândite de Munteni, domni sau boieri, contra acelora dintre domnii din Moldova care le contraziceau planurile: Constantin Cantemir e « herghelegiu », fiul său Dimitrie « robul dela tătari ». Exemplele s'ar putea înmulți. In privința autorului compilației, N. Iorga socotea că « nu putem atribui compilația lui Niculcea însuși » (N. Iorga, *Studii și Documente*, III, București, 1901, p. 35 nota 1. Pasagiul amintit se găsește la p. 40. După stil, cel puțin acest pasagiu pare a fi de Neculce).

[2] Letopisețul Țării Moldovei, dă: « Și însurându-se aicea în țară au luat o fată a D-nei Dabijoaie, și au fost vistiernic mare la Dabija Vodă » (C. Giurescu, *op. cit*, p. 56). E interesant felul în care s'a transformat știrea în diferitele cronici ce au utilizat-o. Cronica atribuită lui N. Costin: « După moartea Dabijei Vodă, fiind cursul anilor 7174, era dela Hristos 1666 (sic!) Sept. 11, Duca, ginerile Dafinii, D-na Dabijoai, fiind vistiernic mare într'acea vreme »... « S'au sfătuit boerii cei mari ai țării Moldovei și îndată au purces la Czarigrad de s'au cerșut Domnu dela Poartă »... « și pre pofta lor, de acolo le-au dat Domnu Sultan Mehmet împăratul pre Duca vistiernicul »... (Kogălniceanu, *Letopisețe*, vol. II, ed. II, p. 5).

Ioan Neculce dă: « s'au însurat <Duca>, aice în țeră de au luat o fată a Doamnei Dabijoaiei, anume Nastasia, ce era făcută cu Buhuș și au agiunsu de au fostu și vistiernicu mare în zilele Dabijei Vodă » (Kogălniceanu, *Letopisețe*, II, ed. II, p. 195).

Cronica Racovițeană « éra în zilele Dabijei Vodă s'au însurat și au luat pe o fată a Doamnei Dabijoaei, hiastra Dabijei Vodă, și l-au pusu vistiernic mare » (Kogălniceanu, vol. II, ed. II, p. 5 și ed. din *Magazinul Istoric pentru Dacia*, tom. III, p. 8. Locul din Cronica tradusă de Amiras s'a dat mai sus la nota despre originea lui Duca.

[3] Nu se poate preciza, pe baza informațiilor existente, dacă Duca a fost făcut vistiernic al doilea încă dela începutul domniei lui Ștefan Lupu, sau numai în preajma datei de 8/18 Fevruarie 1660. Astfel primul divan, cunoscut nouă, al domniei lui Ștefan Lupu, cuprins într'o mărturie din 9/19 Decemvrie

rite ipostaze: dă bani cu împrumut [1], cumpără sau i se întăresc de către Domn cumpărături mai vechi [2]; dă mărturii alături de alți boieri în divanul domnesc [3].

Continuă să rămână în dregătoria de vistiernic al doilea și în domnia lui Dabija, până în apropierea datei de 8/18 Aprilie 1662 [4], când îl în-

---

1659 (7168) nu-l menționează. Trebuie specificat însă că nu se dă niciun alt boier pentru dregătoria de vistiernic al doilea. Se dă aici, Iordache <Cantacuzino> vel vistiernic și « Gabrilaş Neaniul vistiarnic » (Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, III, I, București, 1910, p. 122—123). Dintr'un zapis cu data de 5/15 Martie 1660 se poate observa că Gavrilaş Neanul a fost vistiernic al III-lea (Ghibănescu, *loc. cit.*, p. 133). Ținând seamă de aceste indicații două alternative sunt posibile: *a*. Duca a fost vistiernic al doilea încă dela începutul domniei lui Ștefan Lupu; la data de 9/19 Decemvrie, din motive pe care nu le cunoaștem, n'a putut semna actul; poate chiar lipsea din țară; *b*. La data de 9 Decemvrie 1659, locul de vistier al doilea nu fusese încă ocupat. Dacă, în acest din urmă caz, ar fi fost titularizat la o dată posterioară lui 9/19 Decemvrie 1659 și anterioară lui 8/18 Fevruarie 1660, dată care rămâne de stabilit.

[1] La 8/18 Fevruarie 1660 un zapis de mărturia lui Neculae Buhuș, marele medelnicer, că a luat împrumut « dela dumnealui Duca Visternicul cindzeci de galbeni de aur și cinci sute de lei den neşte dajde la Tutova », pune zălog pentru acești bani satul Tămășanii (Iorga, *St. și Doc.*, V, p. 86—87).

[2] La 9/19 Aprilie 1660, cumpără pentru prețul de 160 lei bătuți părțile din Vacota ale lui Vasile Soldan, fost jitnicer (T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XXIII, Iași, 1895, p. 284). La 20/30 Aprilie 1660, Ștefan Lupul îi întărește stăpânirea asupra Dângenilor, ce-i avea danie dela Vasile Vodă, părintele Domnului (*Revista T. Codrescu*, an, VII, nr. 7, p. 97—98 și *Revista Societății Istorico-Arheologico Bisericești*, an. XX, p. 144—145). La 18/28 Iulie, 1660, Duca cumpăra dela Alexandra, fata vornicului Ureche, case din Iași, « ce sânt împrotiva mânăstirii lui Barnovscki Vodă », « casele gata cu pivniță de piatră și cu locul tot cât ține ograda ». Prețul vânzării era de 600 lei (inedit, Arh. Statului, București, mânăstirea Agapia, pach. VII, doc. I). La 25 Iulie acelaş an Ștefan Vodă Lupu dă carte de întărire lui Duca vistiernic al doilea pentru casele cumpărate dela Alexandra, fata lui Ureche Vornicul (Arh. St., București, mânăstirea Barnovschi, pach. V, doc. 11). La 20/30 Aprilie 1661, Domnul îi confirmă stăpânirea asupra Tămășanilor, pe care-i avusese zălog dela Niculae Buhuș, pentru 50 de galbeni de aur și 500 lei bani, pe care probabil Buhuş nu-i putuse restitui la soroc (Iorga, *St. și Doc.*, p. 87).

[3] In domnia lui Ștefan Lupu se întâlnește în câteva rânduri dând mărturii alături de alți boieri de divan la diferite vânzări și danii. Astfel la 5/15 Octomvrie 1660 (7169), mărturisește pentru pricina dintre Constantin Moțoc, fost sulger și Ilie Șeptilici hatmanul, pentru satul Petea cea Mică (vezi notele următoare).

[4] Gheorghe Duca se întâlnește ca vistier al doilea în următoarele documente din domnia lui Eustațiu Dabija, în cursul anului 1662: la 22 Ianuarie-1 Fevruarie (inedit, Academia Română, pach. LXXXV, doc. 4). La 12/22 Fevruarie (V. A. Urechia, *Biserica din Cetatea Neamțului*, în *An. Acad. Rom.*, tom. XI, seria I, *Mem. Secț. Ist.*, p .147—148, și din 12/22 Martie, (inedit, Academia Română, pach. LVI, doc. 27).

tâlnim în rangul de mare postelnic devenit vacant prin moartea lui Alexandru Costin. La această dată căsătoria lui Duca cu Anastasia, fiica Dabijoai şi a fostului vistiernic Dumitru Buhuş, e fapt îndeplinit [1]. Nu rămâne mult timp în dregătoria de mare postelnic [2]. La 12/22 Octomvrie, acelaşi an, se întâlneşte ca mare vistiernic [3]. In acest rang rămâne până după moartea lui Dabija când este ales Domn.

S'a bucurat de încredere deosebită în domnia socrului său. Căsătorit înainte de 8/18 Aprilie 1662 cu Anastasia fiastra lui Dabija, a fost bogat înzestrat de acesta din urmă [4] şi utilizat foarte adesea, împreună cu Niculae Buhuş, fratele Anastasiei, în treburile ţării. A făcut parte din căimăcăniile pe care Dabija a trebuit să le constitue atunci când împrejurări peste voinţa sa l-au silit să lipsească din ţară. Astfel când Dabija a mers să lupte pentru şi alături de Turci, contra Austriacilor împreună cu Domnul Ţării Româneşti, cu Tătarii şi cu Mihail Apafi, principele Ardealului, la Uivar în 1663, la Sf. Gothard în 1664, Gheorghe Duca a fost lăsat, în ambele rânduri să ţie scaunul. El îndeplineşte această însărcinare împreună cu Racoviţă Cehan şi Toma Cantacuzino în timpul expediţiei din 1663, dela Uivar [5] şi cu Toma

---

[1] Inedit din 8/18 Aprilie 1662 (Academia Română, pach. 57, doc. 16). Toate izvoarele narative interne menţionează înrudirea dintre Duca şi Dabijoaia. Cum toate relatările pornesc dela acelaşi arhetip, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, editat de C. Giurescu, Bucureşti, 1913, p. 56, vom reda numai relatarea acestuia; Duca « însurându-se aicea în ţară, a luat o fată a Doamnei Dabijoai, şi au fost vistiernic mare la Dabija Vodă ».

[2] In afară de documentul din 8/18 Aprilie 1662, se mai întâlnesc următoarele acte în care Duca apare ca mare postelnic: 21 Aprilie (Ghibănescu, *Ispisoace*, III, 1, p. 201 şi Iorga, *St. şi Doc.*, V, p. 37), 4/14 Iunie (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 314—315) şi 6/16 Iunie 1662 (*Bulet. Comis. Ist.*, IV, p. 167).

[3] Documentul din 12/22 Octomvrie (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 317—318) şi din 19/29 Noemvrie 1662 (*Bulet. Comis. Ist.*, IV, p. 168). De aici înainte se întâlneşte în toate documentele ca mare vistier.

[4] Documentul din 8/18 Aprilie 1662 (inedit, Academia Română, pach. LVII, doc. 16). Domnul scrie: « Domnia mea m'am milostivit şi am dat şi am miluit pre boiarinul nostru credincios şi cinstit Duca, marele postelnic şi pre giupâneasa dumisale, Nastasia, cu un sat anume Bălăneştii, pre Valea Neagră, la ţănutul Neamţului, cu curţi gata şi cu pivniţe de piatră şi cu vecini şi cu tot venitul împreună şi cu neşte părţi din Beceşti şi din Vârtopel ce sânt lipite către acel hotar şi cu trei hăleştee, pre hotarul acelui sat ».

[5] Documentul din 2/12 Noemvrie <1663>: « Racoviţă Cehan Vel Log., Toma Cantacuzino Vel dvornic donei zemli, Duca vel vistearnic » scriu « la toate slugile Măriei Sale lui Vodă, la ţinutul Fălciului » ca, « bucatele mânăstirii <Aron Vodă, dela satul Rânzeştii>, să li lăsaţi în pace iar bucăţili ţăranilor să luaţi » (inedit, Academia Română, pach. 139, doc. 142 şi Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 169). La 6/16 Octomvrie <1663>, aceiaşi scriu pârcălabilor de Soroca pentru mânăstirea Galata şi anume pentru moara dela Vasilcov în faţa Cameniţei (*Rev. Ist.*, VI, 1920, nr. 3—6, p. 83). La 12/22 Decemvrie 1663, cai-

Cantacuzino și fratele acestuia Iordache, în expediția din 1664, terminată prin înfrângerea vizirului la St. Gothard [1]. La adăpostul favoarei domnești și-a mărit, prin cumpărări de case și moșii, considerabil averea personală [2]. Ajungând în scurt timp alături de Cantacuzini și de

macanii Toma Cantacuzino Vornicul, Iordache Spătarul (înlocuise pe Racoviță Cehan) și Duca Vistiernic scriu Judelui Ștefan Lazăr (Veress, *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. XI, București, 1939, p. 43—44) Pentru această campanie, începută în ultimele zile ale lui Iunie 1663 și terminată în Decemvrie, Iorga, *St. și Doc.*, IX, p. 137 și următoarele,; A. Veress, *Pribegia lui Gligorașcu Vodă*, în *An. Acad. Rom.*, seria II, tom. II, memoriu 7, p. 7—10; N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VI, *Monarhii*, București, 1938, p. 280 și urm.

[1] Documentul din 8/18 August <1664>, Toma Cantacuzino vornicul Țării de Jos, Iordache Vel. Spătar și Duca vel vistiernic, dau carte mânăstirii Bisericani să-și stăpânească poiana lui Peleș și a fratelui acestuia, ce este la hotarul Cândeștilor (Ghibănescu, *Isp.*, III, 1, p. 236—237). Pentru expediția aceasta începută în Mai și terminată în August 1664 bibliografia dată în nota precedentă.

[2] La 12/22 Martie 1662, în schimbul banilor pe care avea să-i primească dela Radu fost vornic, Alexandru fost paharnic și Neculae Abăza, fost sulger, feciorii lui Gavril Hatman, Duca Vistiernic al doilea, primește dela Ursache vameș și soția sa Ilinca și dela Neculai Murguleț și giupâneasa sa Ileana, clironomii fiilor lui Gavril Hatman, case în Iași « pre ulița mare » (Iorga, *St. și Doc.*, V, p. 87 și *Creșterea Colecțiilor pe 1922—1930*, p. 33). La 2/12 Iulie 1662, Duca, mare postelnic, cumpără dela Gheorghe Roșca, fost vistiernic, trei fălci de vie în Piscopu, « la Cotnari » dreptu o sută și opt zeci lei (inedit, Arh. St., București, Galata, pach. XI, doc. 24). La 22 Ianuarie/1 Fevruarie 1663 soborul dela mânăstirea Agapia « pentru multă lipsă ce a avut sta mânăstire și au rămas sta mânăstire descoperită, pentru sà-și facă sta mânăstire bucate și să se șindilească, hotărăște să vândă Șercanii la Nistru, în ținutul Orheiului » lui Duca, mare vistiernic, « dreptŭ opt sute de lei bătuți, tot bani gata » (*Rev. Ist.*, X (1924), p. 117—118). La 23 Martie/2 Aprilie 1663, Tănase și Ioniț, feciorii lui Enache fost vistier, vând Ducăi marele vistier, părțile lor din Slobozeni, în ținutul Iașilor și din Borzești, drept șase sute de lei bătuți (Academia Română, pach. XCV, doc. 36). La 3/13 Aprilie cumpără părți din acelaș sat, dela Ionașcu Negrul Giosan, pentru trei zeci și cinci lei bătuți (Acad. Rom., pach. 96, doc. 41). La 9/19 Aprilie, cumpără dela Gavril, fost egumen la Sântă Mărie din acelaș sat, părți pentru 20 de lei (Academia Română, pach. XCVI, doc. 42). La 6/16 Iunie, tot în acelaș sat, cumpără părți din moșia dela Chiriac ușerul și dela giupâneasa Acsinia pentru 30 de lei bătuți (Academia Română, pach. XCVI, doc. 43). La 6/16 August, acelaș an, Istrate Movilașcu, feciorul lui Grigore din Chitrinești, nepot Mitropolitului Varlaam, dăruiește vistiernicului Duca, părțile sale din Vârtopel și Itrinești (Academia Română, pach. LXXVI, doc. 105). La 8/18 Septemvrie 1663, Ioan, feciorul lui Cristea din Bălănești, vinde partea lui din Vârtopel, Ducăi, marele vistier, pentru « doi boi buni » (Academia Română, pach. LXXVI, doc. 104). La 14/24 Septemvrie 1663, Popa Ștefan și Popa Strătilă și Diaconu Neculai, dăruiesc Ducăi, marele vistier, un heleșteu « ce iaste împotriva satului Măcsinești » (Academia Română,

cumnatul său Niculae Buhuşi, între cei mai bogaţi şi influenţi boieri moldoveni. Era calea dreaptă care avea să-l ducă la tronul ţării după moartea lui Dabija [1]. E întrebare dacă şi Niculae Buhuş, marele logofăt, boier tot atât de bogat, foarte capabil şi preţuit în deosebi de Dabija, a ambiţionat la tron. In cazul acesta Dafina, femeie energică, a sprijinit candidatura lui Gheorghe Duca, ginerele ei, în detrimentul lui Nicolae Buhuş, care-i era numai fiu vitreg.

Din examinarea raporturilor oficiale de mai târziu dintre Duca şi Niculae Buhuş, nu reiese că ar fi fost rivalitate între cumnaţi în legătură cu soluţia dată vacanţei la tron.

Neculai Buhuş a fost lăsat Caimacam din Septemvrie până în Noemvrie 1665 şi, după alegerea lui Duca, a fost menţinut mare logofăt până la căderea acestuia.

Imprejurările favorizau pe Duca. Era tânăr, bogat şi întreprinzător. Trăit în Ţară din copilărie, se identificase cu interesele Ţării şi cu ale clasei boiereşti, în care intrase şi care-l privea ca pe unul dintre ai săi. Un cronicar făcându-se ecoul opiniei publice din Moldova acelui timp, atestă: « Tuturor era bun şi fără presupusuri, fiind şi el domn

---

pach. LVI, doc. 31). La 8/28 Noemvrie 1663, Hadalbei Armeanul, vinde ocina şi moşia dela tatăl său Cârstea, o vie la Cotnari în Dealul Mândru « dirept opt zeci galbeni bani buni » (inedit, Academia Română, pach. LVIII, doc. 58 şi regest în Iorga, *St. şi Doc.*, V, p. 126). La 15/25 Decemvrie 1663, Tănase şi Ioniţă, feciorul lui Enache fost vistier, vând lui Duca mare vistier « trei vii la deal la Şorogari, în faţa Dealului şi cu pomeţi pre la capetele viilor şi cu cramă şi cu loc de prisacă », « drept o sută şi două zeci lei bătuţi » (Academia Română, pach. LVIII, doc. 61). La 13 Aprilie 1664, acelaşi cumpără dela Dumitraşcu, feciorul lui Simion Mălai, fost vistier «trei fălci de vie la târg la Cotnari în Dealul Mândrului, drept « trei sute şapte zeci lei bătuţi » (inedit Academia Română, pach. LVIII, doc. 62). La 28 Decemvrie 1664/7 Ianuarie 1665, Toderaşcu, feciorul lui Iorga fost stolnic, şi cu maică sa Alexandra, vând lui Duca, Marele Vistier, satul Băbicenii la ţinutul Fălciului în Gura Crasnei, cu vatra satului cu vecini gata şi cu mori gata într'apa Bârladului pentru patru sute lei « toţi bani gata » (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 24). La 12/22 Ianuarie 1665. Eustratie Dabija, întăreşte această cumpărătură a lui Duca (*Ibidem*, p. 26—27), La 23 Fevruarie/5 Martie 1665, aceiaşi vând lui Duca vel vistier 6 fălci de vie la Vlădiceni, pentru 400 taleri (inedit cu data de 23 Fevruarie 1665, în Arh. St., Iaşi, pach. 98, Cond. Mitropoliei Moldovei, p. 275; cu data de 23 Martie/2 Aprilie, regest scurt în V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 94-95) In afară de aceste moşii Duca mai avea din boierie moşiile Gherăneşti, Andrieşeni şi Berehoeştii, în ţinutul Iaşilor (Academia Română, ms 929 foaia 125 v.).

[1] Moartea lui Dabija s'a întâmplat la 11/21 Septemvrie 1665 (Inscripţia pusă de Doamna Dafina la Iaţimirscki, *Slavianskis, Ruskia, Rukopisi, rumunskiih bibliotek*, p. 862 , pentru dată şi Cronica atribuită lui N. Costin, 11/21 Septemvrie 7174, dar transpus greşit anii dela facerea lumii în ani dela Hristos prin 1666, în loc de 1665 (Kogălniceanu, *Letop.*, II, ed. II, p. 5).

din boierii de ţară [1] ». Prin soţia sa, fiica Doamnei Dafina şi a vistiernicului Buhuş, îşi asigurase sprijinul a aproape întregei clase boiereşti cu care aceştia erau legaţi. Toate forţele mobilizate în 1661 pentru a sprijini pe Dabija, erau acum, mult mai puternic puse în sprijinul lui Gheorghe Duca. La Constantinopol îi sprijineau candidatura Cupăreştii, interesaţi în ridicarea lui Duca, care era o soluţie de continuitate a unui regim şi pentru dânşii, îşi dădeau seamă, trebuia să fie drumul spre bogăţie şi onoruri. Mai târziu se vor lega şi prin căsătorii cu familia puternicului Domn [2]. Marea bogăţie, simpatiile printre boierii de ţară şi influenţa de care se bucura aicea prin împrejurarea că era ginerele Domnului răposat, deci oarecum moştenitorul lui, şi cumnatul marelui logofăt, toate formau un sumumm de posibilităţi morale şi materiale, pentru sprijinirea unei domnii care prin aceasta, la Constantinopol putea trece drept legitimă.

Imprejurările şi data urcării lui Gheorghe Duca pe tron. Imprejurările urcării lui Gheorghe Duca pe tron, sunt relatate de cronicile moldoveneşti şi de cronica atribuită lui Constantin Căpitanul, din Ţara Românească. Rectificări şi completări se mai pot face pe bază de documente interne şi externe.

Informaţia din cronici atestă ţinerea unui sfat al boierilor, premergător alegerii lui Duca: « S'au sfătuit boierii cei mari ai ţării » [3]. După alegere, pentru a putea fi preîntâmpinate competiţiile care putea să contrazică voinţa boierimii de ţară, e trimis la Constantinopol « mai înainte Stamate Postelnicul, cu daruri, să prinză Porţile, ştiindŭ şi turceşte » [4]. In urmă boierii cu Duca vistiernicul şi cu Doamna Dafina, pleacă, la rândul lor la Constantinopol [5]. Cupăreştii şi Stamate Postelnicul netezise calea. Fusese oare uşor? Pentru sprijinul Cupăreştilor s'ar fi interpus, după cronicile interne, şi Toma Cantacuzino, vornicul de ţara de jos; îi erau nepoţi şi ar fi exercitat prin aceasta o

---

[1] Neculce, *Cronica*, în Kogălniceanu, *Letop.*, II, ed. II, p. 195.

[2] In sensul acesta Cupăreştii şi Duca şi-au făcut servicii reciproce. Dacă Gheorghe Duca a primit, după cum afirmă unanim cronicile interne, un sprijin puternic din partea Cupăreştilor pentru obţinerea Domniei, nu trebue să se uite însă, că la rândul lor şi fiii lui Constantin Ruset, în tot ce au ajuns mai târziu, sunt creaturile lui Gheorghe Duca.

[3] C. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei dela Istrate Dabija*, p. 56: « iar dacă au murit Dabija Vodă, au mers Doamna Dabijoaie cu ginerisău <Duca> în Ţarigrad. Având pre Cuparul cel bătrân în Ţarigrad purtător de trebile Domniei la vizirul şi la alte capete, au îmbrăcat pre Duca vistiernicul cu caftan de domnie ţării în locul Dabijei Vodă ». De aici în Neculce, Kogălniceanu, *Letop.*, II, ed. II, p. 195 şi Cronica Racoviţeană, Kogălniceanu, *Letop.*, III, ed. II, p. 5.

[4] Cronica atribuită lui Constantin Căpitanul în *Magazin Istoric pentru Dacia*, tom. I, Bucureşti, 1845, p. 350.

[5] Cronicile interne, nota de mai sus şi Cronica atribuită lui Constantin Căpitanul, *loc. cit.*

influenţă considerabilă asupra lor. Cronicarii interni presupun, făcând aceste afirmaţii, că Toma Cantacuzino era pentru domnia lui Duca. Vom vedea dacă alte informaţii nu contrazic aceste supoziţii.

In ţară au fost lăsaţi caimacami Nicolae Buhuş, mare logofăt, Toma Cantacuzino, mare vornic, Neculai Racoviţă, hatman şi Gligore Miclescu, mare paharnic [1]. Erau boierii cei mai puternici şi mai influenţi.

Revenind la unanimitatea pretinsă de cronicile interne în legătură cu alegerea lui Duca, şi, mai ales, la atitudinea lui Toma Cantacuzino, despre care se spune că ar fi stăruit către Constantin Ruset, ca acesta să-l sprijine, observăm că acte de mai târziu contrazic net acestei afirmaţii. Şi în privinţa împrejurărilor în care s'a produs şi soluţionat candidatura lui Duca, la Constantinopol, cronicile interne simplifică lucrurile. Amănunte în legătură cu alegerea sunt date în relaţiile diplomatice ale timpului. După aceste relaţii se vede că în faţa candidaturii lui Gheorghe Duca se ridica serios candidatura lui Iliaş Alexandru. Era sprijinit de mulţi puternici ai Porţii, şi agreat, ca unul care trăia de mult la Constantinopol, în cercul ambasadorilor german şi englez. In desfăşurarea crizei, ambasadorul german, mai prudent, s'ar fi ţinut mai în rezervă; cel englez însă ar fi mers prea departe cu amestecul încercând să câştige pe Marele Vizir prin daruri. In acest scop a trimis pe secretarul său, un anume Draperis, la Silevrea, să câştige prin chihaie, favoarea Marelui Vizir. Marele Vizir însă câştigat de Nicusios, care la rândul lui ar fi fost favorabil lui Duca pune să aresteze atât pe Draperis cât şi pe Iliaş Alexandru şi dă ordin să fie bătuţi; cel dintâiu pentru amestec în lucruri care nu-l privesc, cel de al doilea fiindcă a recurs la sprijin străin pentru ocuparea tronului. Aceste se petreceau cu puţin înainte de 1 Noemvrie 1665 [2]. Diplomatul care dă relaţiile,

---

[1] Inedit din 17/27 Septemvrie 1665 (7174) (orig. pe hârtie, Academia Română, pach. CXXX, doc. 190).

[2] C. C. Giurescu, în *Istoria Românilor*, vol. III, 1, Bucureşti 1942, a observat cel dintâi că Iliaş Alexandru a candidat în 1665 la tronul Moldovei (p. 139); izvoarele în Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. V, 2, p. 107, doc. din 1 Noemvrie 1665: Giovanne Batt. Ballarino, către Doge. Pretendenţa lui Iliaş Alexandru în 1665 e menţionată şi în raportul, despre schimbarea lui Duca, pe care-l face la 25 Mai 1666, Cassanova către Împărat: « Poarta a mazilit nu de mult pe Domnul Moldovei, care întreţinuse cu Tătarii corespondenţă, în paguba Turcilor, şi a numit în locul lui pe Grecul, ce nu reuşise câteva luni mai înainte cu competiţiile lui pentru această domnie » (Hurmuzaki, *Fragmente*, trad. Slavici, vol. III, p. 330). Ce departe suntem de informaţiile din cronica atribuită lui Constantin Căpitanul, care pretinde că Iliaş Alexandru n'ar fi ştiut în 1666 nimic despre alegerea sa ca Domn: « Când au venit dela Poartă de-l chema să-l facă Domn, şi neştiind el de aceasta, părându-i-se niscariva datornici s'au ascuns în podul casei, şi până nu s'au doveditu bine că-l chiamă să-l facă Domnu la Moldova nu s'au pogorâtŭ din podŭ » (*Magazin Istoric pentru Dacia*, vol. I, Bucureşti, 1845, p. 350—351).

trimisul venețian la Constantinopol, Giovane Ballarino, revine asupra acestei chestiuni și mai târziu, când o soluțiune fusese dată vacanței la tronul Moldovei. Era și el pentru Iliaș Alexandru și critică alegerea lui Duca, menționând ascendentul, după el nefast, pe care-l avea Nicusios la Poartă. El « a ridicat la domnia Moldovei pre grecul Duca Vodă, care se recomandă numai prin puterea banilor și a făcut ca secretarul Draperis să sufere rigorile bastonului »[1].

După urcarea lui Duca pe tron, doi dintre caimacami nu se mai întâlnesc în divan. Ei sunt Toma Cantacuzino[2], fost mare vornic și Gligore Miclescu, fost mare paharnic. Mare vornic în locul lui Toma Cantacuzino e Solomon Bârlădeanul și mare paharnic în locul lui Grigore e Miron Costin[3]. Vârsta la care se găseau acești boieri n'ar fi putut împiedeca pe Duca să-i repună în dregătorii. Dar dacă nu i-a repus, Duca a făcut-o fiindcă ei, prin atitudinea lor, îl nemulțumise. Deci cronica se înșeală când pretinde a ști că Toma Cantacuzino ar fi stăruit pe lângă Cupăreștii pentru ridicarea lui Duca la tron. In privința lui Grigore paharnicul nu se vorbește nimic. O întrebare care se impune, date fiind știrile externe, e: cine a sprijinit în Țară și la Constan-

---

[1] Hurmuzaki, *Documente*, V, 2, p. 108. Cu toate indicațiile din rapoartele lui Ballarino, rolul lui Nicusios în alegerea din Noemvrie 1665 nu mi se pare încă definitiv fixat. Am stabilit atitudinea boierilor Toma Cantacuzino și Grigore Miclescu, față de candidatura lui Iliaș Alexandru, sprijinind supozițiile la care ajunsesem prin constatarea lipsei din Divanul lui Duca a celor doi boieri și prin înrudirea dintre Cantacuzini și Iliaș. Totuși trebue să constatăm că aceiași înrudire era și între Nicusios și Cantacuzini. Și el era căsătorit cu o Cantacuzino (Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, tome III, trad. M. Dochez, Paris, 1844, p. 3—4). Nu știe nimic despre alegerea din Moldova, Bethlen, care, la 4 Noemvrie scrie lui Gremonville, trimisul francez la Constantinopol, despre afacerile din Transilvania și accidentul foarte grav, pe care-l suferise Apaffy. Anunța moartea lui Dabija afirmând că bioerii (« les Etats ») în sensul de Divan, dietă, n'au ales pe un altul. Crede că Turcii vor interveni în această alegere (I. Hudiță, *Répertoire des documents concernant les négociations diplomatiques entre la France et la Transylvanie au XVII-e siècle*, Paris, 1926, p. 128).

[2] Toma Cantacuzino moare în cursul acestei domnii a lui Duca. Piatra mormântală poartă următoarea inscripție (dăm traducerea lui N. Iorga din slavonește): « Această piatră au înfrumusețat-o Ștefan, al doilea ceașnic, părintele său Toma Cantacuzino, vornic de Țara de Jos, a răposat în zilele bine cinstitorului și de Christos iubitorului Io Duca Voevod în anul 7170 (sic!) Fevruarie 3 ». Se vede că la inscripția datei s'a omis cifra unităților sau a suferit un accident sau poate chiar a rămas neobservată de cetitori. Inscripția trebue să fi purtat data de 7174 Fevruarie 7, dată la care a murit Toma Cantacuzino (Inscripția în Iorga, *St. și Doc.*, XV, 2, p. 166).

[3] Inedit din 12/22 Ianuarie 1666, Arh. St., București, Cond. 152, p. 20.

tinopol, în afară de trimişii germani şi englezi, candidatura lui Iliaş Alexandru? Oare n'au fost tocmai aceşti boieri? [1].

Dacă în privinţa atitudinii binevoitoare a lui Toma Cantacuzino, faţă de domnia lui Duca, se ridică atât de puternice obiecţii, nu acelaşi lucru se poate spune despre Stamate Postelnicul. El, în adevăr, a fost de mare folos lui Duca şi Domnul i-a răsplătit serviciile, copleşindu-l, am putea spune, cu daruri, nu din averea ţării, din moşiile zise domneşti, cum se obişnuia, ci Duca fiind Domn deosebit de bogat, l-a dăruit cu bunuri dintre ale sale.

Un singur izvor narativ intern ne-a păstrat relaţia asupra datei la care Duca ar fi venit în scaun. E cronica atribuită lui N. Costin. După acest cronicar, Duca ar fi venit în Iaşi cu firman de domnie « în luna lui Ghenarie » anul 1666 [2]. Din informaţiile documentare ce s'au păstrat şi a căror mărturie e întru totul sigură, ele indicând date la care Duca a dat diferite cărţi şi privilegii, reiese că acesta se instalase în scaun cu aproape două luni înainte de data amintită. Cel mai vechi document pe care l-am putut afla în legătură cu domnia lui Duca, poartă data de 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1665 [3]. Altul poartă data de 25 Noemvrie/5 Decemvrie 1665. Acesta din urmă e o carte de judecată dată de noul Domn în pricina dintre Ioan Pisoschi şi sora sa Antemia, femeia Liciului pentru Demideani, la ţinutul Hotinului [4].

Trei zile mai târziu, la 28 Noemvrie/8 Decemvrie, Domnul acordă un privilegiu pentru mânăstirea Aron Vodă [5]. Dela această dată înainte, la intervale destul de scurte, se găsesc documente de conţinut variat, pe care Domnul le-a emis [6]. Rămâne dar stabilit, contrar indi-

---

[1] In sprijinul părerii emise de noi vine şi împrejurarea că *Doamna lui Iliaş Alexandru era o Cantacuzină* (A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol. XI, p. 83—84, Iaşi, 28 Fevruarie 1668: Doamna lui Iliaş Vodă către Principesa Ana Bornemisza semnează « Δόμνα χαντακουζινοῦ ». O altă ştire care menţionează legătura de înrudire dintre Cantacuzini şi Iliaş Alexandru, e inscripţia grecească de pe o anaforniţă dela Trei Ierarhi. O redăm după traducerea făcută de N. Iorga: « Io, cu mila lui Dumnezeu, Iliaş Voevod a toată Moldovlachia cu prea evlavioasa Doamnă Cantacuzină ». In notă, Iorga zice: « E vorba, fireşte, de Iliaş Alexandru Vodă (1666—1668) ». Apoi continuă: « E interesantă menţiunea familiei soţiei sale în legătură cu Cantacuzinii Iordache şi Toma, atotputernici în această epocă » (Iorga, *St. şi Doc.*, XXII, p. 261).

[2] Cronica atribuită lui N. Costin în Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, ed. 2, p. 5.

[3] Acest document dat de Duca pentru moşia Tuleşti în Neamţ nu s'a păstrat decât în rezumatul pe care-l face T. Codrescu asupra condicilor de divan arse în focul din 1827 (T. Codrescu, *Uricarul*, VI, p. 222).

[4] L. T. Boga, *Documente Basarabene*, vol. XI, p. 22.

[5] Inedit, Academia Română, pach. LXXVII, doc. 16.

[6] Documente în acest sens sunt în ordinea emiterii: Din 2/12 Decemvrie 1665 (7174), carte de scuteli acordată preoţilor, diaconilor şi clisiarşilor dela bisericile din Iaşi (inedit, Academia Română, pach. CXXV, doc. 54); din 5/15

caţiilor din pseudo Nicolae Costin, că domnia lui Gheorghe Duca a început încă din jumătatea a doua a lunii lui Noemvrie 1665. De altfel, ştirile scoase din documentele interne concordă cu relaţia lui Ballarino, care raporta la 6 Decemvrie 1665 că Duca plecase spre ţară cu câteva zile înainte de această dată [1].

Domnia lui Gheorghe Duca şi partidele din Moldova. Mai mult încă decât domnia lui Dabija, regimul instaurat în Moldova prin urcarea pe tron a lui Gheorghe Duca, trebuia să fie un regim de împăciuire. Nu avea niciun motiv noul voevod să se facă ecoul resentimentelor şi urilor care înveninase pe înaintaşii săi. De altfel situaţia lui era de aşa natură încât îi impunea c atare atitudine. Crescut la curtea lui Vasile Vodă şi ridicat la boierie de fiul acestuia, Ştefan Vodă, el era ginerele Doamnei Dafina, fostă soţia a lui Ştefan Serdarul, cel căzut pentru trădare în primăvara anului 1653.

Astfel în ţară trăiesc, bucurându-se de aceiaşi favoare domnească, reprezentanţii partidelor cari îşi dăduse aspre lupte în trecut. In Divan, alături de un Cantacuzin, Toderaşcu, fiul lui Iordache, care e mare spătar, stă Vasile Ceaurul, mare vornic al ţării de sus, fratele lui Gheorghe Ştefan [2]. In afara dregătoriei de mare vornic cu care Duca a crezut nimerit să însărcineze pe Vasile Ceaurul, şi trebue să subliniem că Istrate Dabija nu l-a chemat în Divan, noul Domn a căutat să şi-l lege cât mai mult restituindu-i moşiile, pe care după pribegie Ştefan Vodă Lupu i le confiscase. Fiul lui Vasile Vodă, dăduse din averea Ceaurului « nişte vii şi cu crame la Cotnari, în dealul Mândrului » lui Duca însuşi, pe atunci vistier al doilea. Duca le restituie celui dela care fuseseră confiscate: « acele vii au fost dreaptă moşie a boiarinului credincios şi cinstit dum-lui Vasile Vornicul, iar după ce au fost lipsit dum-lui din ţară le-au fost luat <Ştefan Vasile Vodă> pre sama domniei şi mi le-au fost dat mie, precum scriem mai sus, iară după <ce> au vinit dumnealui în ţară şi ne-au dăruit Dumnezeu cu domnia, dăm dumisale şi întărim cum acele vii cu tot venitul să-i hie iar a dumisale » [3].

Decemvrie, carte de hotărnicie dată lui Rugină fost şetrar (Iorga, *St. şi Doc.*, V, p. 534); 11/21 Decemvrie, carte în favoarea lui Nechifor din Coţmăneşti să urmărească pe un Ion de acolo, care-i aprinsese casa (Ghibănescu, *Surete*, XXII, p. 13—14); 13/23 Decemvrie, către Beldiman şi Stopie pentru hotărnicia în Lăzeşti (inedit, Academia Română, pach. LXX, doc. 31); cu aceiaşi dată pentru mânăstirea Aron Vodă (Academia Română, pach. LXXVII, doc. 29); şi din 29 Decemvrie 1665/8 Ianuarie 1666, întărirea cumpărăturilor lui Gligore Corlat (inedit, Academia Română, pach. LXXXIX, doc. 169).

[1] Hurmuzaki, Doc., V, 2 p. 108.

[2] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, inedit, Arh. St., Bucureşti, Cond. 52, p. 20. El era căsătorit însă cu Irina, sora de pe tată a Doamnei Anastasia.

[3] Document din 5/15 Aprilie 1666, inedit, Fund. Reg. Ferdinand, Iaşi, pach. XXII, doc. 22. De altfel, Duca, prin Doamna Anastasia, era rudă şi cu vornicul Vasile Ceaurul. Doamna Anastasia era soră după tată cu Irina, soţia

La fel vor intra în dregătorii fiii lui Ionașcu Rusu, fostul mare logofăt al domniei lui Gheorghe Ștefan, Apostol ca părcălab de Orhei și Toderașcu postelnic al doilea.

Doamna lui Vasile Lupu, Caterina Cercheza [1], și fiica acestuia, Ruxandra, văduva lui Timuș, pot avea când vor adăpost și cea din urmă și favoarea înaintea judecății domnești atunci când are nevoie [2]. Petrecerea în țară a acestor fețe alese, era înconjurată de atentă solicitudine, din partea unui Domn care înțelegea și prețuia după cuviință schimbările, pe care soarta, mai ales în Principate, le putea aduce în vieața unora dintre foștii stăpânitori ai țării sau familiilor acestora.

Divanul și dregătorii. In lipsa altor date care să exprime sau să sugereze împrejurările ocupării unui tron și felul în care a primit țara această domnie, listele divanurilor, ale ultimelor divanuri din domnia care înceta și ale primelor divanuri din domnia ce-i urma, pot da indicații concludente. Supuind aceluiași procedeu domnia lui Gheorghe Duca, ajungem la concluzii care contrazic într'o măsură informațiile date de cronici. După cronici candidatura lui Duca ar fi fost sprijinită și de Toma Cantacuzino, care ar fi recomandat-o lui Constantin Ruset Cupariul, om cu trecere pe lângă puternicii Impărăției Turcești. Fost mare vornic al țării de jos în domnia lui Dabija [3], Toma Cantacuzino e ales chiar între caimacamii, cari trebuiau să gireze treburile țării în cursul interegnului. Avea alături de dânsul pe boierii Nicolae Buhuș, logofăt mare, Nicolae Racoviță hatman și Gligore vel ceașnic [4]. Toți figurau și în Divanul lui Dabija [5]. In domnia lui Duca lipsesc din divan Toma Cantacuzino Vornicul și Gligore Miclescu paharnicul. Dacă atitudinea acestor boieri ar fi fost favorabilă noii domnii, ar fi fost normal

acestuia. In acest sens actul de împărțeală între Dumitru Clucerul, feciorul lui Vasile Ceaurul <log> și Vasile sin Toader Iordache, ginerele Ceaurului. Iși împart ocinile după: « Vasile log. feciorul lui <Dumitru> Ștefan log. Ceaurul și despre maica noastră Irina, fata lui Dumitru Buhuș » (Iorga, *St. și Doc.*, V, p. 278).

[1] C. I. Andreescu și C. A. Stoide, *Știri despre petrecerea în Moldova a Doamnei Ecaterina Cercheza, după moartea lui Ștefan Vodă Lupul*, Iași, 1937, p. 3.

[2] *Ibidem*, p. 2 și V. A. Ureche, *Biserica din Cetatea Neamțului*, în *An. Acad. Rom.*, seria II, tom. XI, Mem. Secț. Ist., p. 123—125 și doc. din 9/19 Martie 1666, *Ibidem*, p. 152.

[3] O mărturie din 8/18 Septemvrie 1665 (7174) dă următorii boieri: Toma Cantacuzino vel vornic de Țara de Jos, Solomon Bârlădeanu vel vornic de Țara de Sus, Nicolae Racoviță hatman și pârcălab de Suceava, Stamate vel postelnic, Toderașcu Iordache vel spătar, Gligore vel ceașnic, Duca vel vistiernic, Toader Palade vel stolnic, Miron Costin vel comis (C. A. Stoide, *Documente și regeste nemțene dela Dabija Vodă*, Piatra-Neamț, 1936,p. 30—31).

[4] Cartea caimacanilor din 17/27 Seotemvrie 1665 (7174), orig. Academia Română, pach. CXXX, doc. 190.

[5] Mărturia din 8/18 Septemvrie 1665, C. A. Stoide, *loc. cit.*

să-i întâlnim între colaboratorii lui Duca. Erau boieri cu multă experiență și legături în țară și în afară. De altfel, Duca n'a făcut nicio modificare în Divan în afară de cele care priveau pe boierii amintiți. Schimbările făcute între boierii mai mici și diferiții dregători ținutali, nu evidențiau schimbări în politica Domnului. Dar îndepărtarea celor doi boieri bătrâni de Divan sugerează opoziția ridicată lui Duca. Cercetări mai atente ne-au arătat legături de înrudire între pretendentul Iliaș Alexandru și unul dintre boierii amintiți, Toma Cantacuzino.

Noul Divan avea următoarea compoziție: Nicolae Buhuș, mare logofăt [1] își păstrează dregătoria ca un credincios în toată domnia lui Duca [2]. Dacă îmbrățișează apoi cauza lui Iliaș Alexandru nu trebue să vedem în această atitudine un act de oportunism, ci tendința de a păstra continuitatea și de a nu părea refractar față de hotărîrile luate dela Constantinopol. Prin această politică putea să fie de folos întregei partizi din țară a lui Duca și chiar Domnului mazil.

Mare vornic al țării de jos e Solomon Bărlădeanu [3]. Își păstrează dregătoria în toată domnia întâia a lui Duca [4] și la începutul domniei lui Iliaș Alexandru [5]. După moartea lui Nicolae Buhuș trece mare logofăt al acestei domnii [6].

[1] A rămas să gireze conducerea (cartea din 17/27 Septemvrie 1665, vezi mai sus). La 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1665 (7174) îl aflăm în Iași. Cumpără părți din Hărtănești, la ținutul Trotuș, delo un Gligorie (Ghib., *Surete și Izvoade*, IV, p. 35—36). Intărește acte ale domniei lui Duca, dela venirea acestuia în țară în calitate de mare logofăt: doc. din 5/15 Decemvrie 1665 (7174) (Iorga, *St. și Doc.*, V, p. 534); la 11/21 Decemvrie 1665 (7174), cumpără alte părți din Hărtănești, dela feciorii lui Gheorghiț Ciorlic (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 36—37).

[2] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666 (7174) la Arh. Stat, București, Cond. 52, p. 20. Un regest s'a publicat în V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 219, mărturie din 21/31 Martie 1666 (7174) a Divaniștilor (Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263). Cartea lui Duca din 14/24 Mai 1666, inedit, Arh. St., Iași, pach. XL, doc. 19).

[3] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666. Arh. St., București, Cond. 52, p. 20. Fusese spre sfârșitul domniei lui Dabija, Mare Vornic de Țara de Sus (C. A. Stoide, *loc. cit.*). Pentru începuturile și cariera lui Solomon Bărlădeanu, până la sfârșitul domniei lui Ștefan Lupu, a se vedea C. I. Andreescu și C. A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, Domn al Moldovei*, București, 1938, p. 108—109).

[4] Documentul din 21/31 Martie 1666 în Ghibănescu, *Surete*, p. 261—263; documentul din 26 Martie/5 Aprilie 1666, în V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 98—99; documentul din 27 Martie/6 Aprilie 1666, la V. A. Ureche, *loc. cit.*

[5] Documentul din 2/12 Fevruarie 1667, în Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 267—268.

[6] Unul dintre primele documente în care Solomon Bărlădeanu apare ca mare logofăt e cel din 26 Iunie/6 Iulie 1667, în Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 70. Numirea lui ca mare logofăt trebue să fi avut loc însă înainte de 21 Aprilie/1 Mai 1667, dată la care Nicolae Buhuș era mort (C. I. Andreescu și C. A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, Domn al Moldovei*, p. 114, nota 1).

Mare vornic al țării de sus e Vasile Ceaurul [1]. Rămâne și el în dregătorie în tot timpul domniei [2].

Nicolae Racoviță e hatman și pârcălab de Suceava [3]. Ocupase această dregătorie și în domnia lui Dabija [4]. Era boier influent, având legături întinse în țara de jos. In Septemvrie-Noemvrie 1665 a fost caimacam [5]. Rămâne și el în dregătorie în toată domnia lui Duca [6].

Stamati Hioti e mare postelnic [7]. I-am subliniat rosturile la învestirea lui Duca și bogatele dăruiri făcute de Domn [8].

Toderașcu <Iordache> Cantacuzino e mare spătar [9], fusese în acea dregătorie și sub Dabija, după moartea părintelui său, marele spătar Iordache Cantacuzino [10]. Rămâne în rang în tot cursul domniei lui

---

[1] Documentul din 12/22 Ianuarie 1667, Arh. St., București, Cond. 52, p. 20.

[2] Documentul din 24 Fevruarie 6 Martie 1666, Ghib., *Surete*, IV. p. 38—39; documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263; cartea lui Duca din 5/15 Aprilie 1666, prin care-i restitue « niște vii și cu crame la Cotnari în Dealul Mândrului ». Lui Duca i le făcuse danie « răposatul Ștefan Vodă » care după ce au fost lipsit din « Țară Vasile Vornicul li-au fost luat pre seama domniei » (inedit, Fund. Reg. Ferdinand, Iași, pach. XII, doc. 22).

[3] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, Arh. St., București, Cond. 52, p. 20.

[4] Documentul din 8/18 Septemvrie 1665, în C. A. Stoide, *Documente și regeste nemțene dela Dabija*, p. 30.

[5] Carte din 17/27 Septemvrie 1665, Academia Română, pach. CXXX, doc. 190.

[6] Documentul din 6/16 Martie 1666 pentru niște bani ce avea de luat Nicolae Racoviț hatman dela Lupu Prăjescu, inedit, Arh. St., Iași, Cond. de Anaf. 20, foaia 208. Documentul din 9/19 Martie 1666, Lazăr Mârzea din Tălăbești îi restitue ocină cumpărată pe nedrept, Ghibănescu, *Surete*, XXV, p. 13; documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263; documentul din 18/28 Mai 1666, de cumpărătură a unei vii în Dric la Huși. Prețul viei e de 35 lei bătuți (*Bulet. Com. Ist.*, VII, p. 68).

[7] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, Arh. Stat., București, Cond. 52, p. 20; documentul din 12/22 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

[8] Vezi capitolele despre « Imprejurările și data urcării lui Duca pe tron » și « Evoluția proprietății ». Documentul din 6/16 Martie 1666, inedit, Fund. Reg. Ferd., pach. XII, doc. 21; documentul din 8/18 Martie 1666, inedit, Fund. Reg. Ferd., pach. XII, doc. 24; documentul din 20/30 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 259—261; documentul din 1/11 Mai 1666, T. Balan, *Documente Bucovinene*, III, p, 24; documentul din 19/29 Mai 1666, inedit, Fund. Reg. Ferd., pach. XII, doc. 23.

[9] Documentul din 1/11 Ianuarie 1666, Arh. St., București, Cond. 52, p. 20.

[10] Pentru Iordache Cantacuzino, vezi C. I. Andreescu și C. A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, Domn al Moldovei*, p. 107 și notele 6, 7. După toate probabilitățile Iordache Cantacuzino a trăit până după 31 Martie 1664. Ultimul document din domnia lui Dabija în care se întâlnește Teoderașcu Iordache, mare spătar, e cel din 8/18 Septemvrie 1665 (C. A. Stoide, *Documente și regeste nemțene dela Dabija Vodă*, p. 30).

Duca [1]. Miron Costin e mare paharnic [2]. Sub Dabija, în partea a doua a domniei, fusese comis [3]. Cu urcarea lui Duca pe tron, înlocueşte pe Gligore Miclescul în păhărnicie [4]. Se întâlneşte ca mare paharnic în toată domnia lui Duca [5]. Gheorghe Ursache e mare vistiernic [6]. Rămâne în tot cursul domniei lui Duca [7]. Toader Palade e mare stolnic [8]. Gligoraş Hăbăşescu e mare comis [9], până la sfârşitul lui Martie 1666 [10]. La 20 Aprilie comis e Ştefan Cerchezul [11].

Mare sulger apare în 21/31 Martie şi probabil până în Aprilie 1666 Lupaşcu Buhuş, fratele Doamnei Anastasia [12]. Se vede că până la această dată ocupase alt boier dregătoria de mare sulger, căci cu o lună mai înainte, la 24 Fevruarie/6 Martie, Lupaşcu Buhuş e încă părcălab de Hotin [13].

---

[1] Documentul din 9/19 Martie 1666, în V. A. Ureche, *Biserica din Cetatea Neamţului*, p. 152; documentul din 21/31 Martie acelaş an, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

[2] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, Arch. St., Bucureşti, Cond. 52, p. 20.

[3] Documentul din 8/18 Septemvrie 1665, C. A. Stoide, *Doc. dela Dabija*, p. 31.

[4] Documentul din 8/18 Septemvrie 1665, C. A. Stoide, *loc. cit.*

[5] Documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, IV, p. 261—263; documentul din 26 Martie/5 Aprilie 1666, V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 98—99; documentul din 27 Martie/6 Aprilie 1666, V. A. Ureche, *loc. cit.* Documentul din 12 Aprilie/1 Mai 1666, Duca dă carte de întărire lui Miron Costin pentru Misihăneşti (Ghibănescu, *Surete*, XII, p. 14).

[6] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, Arh. St., Bucureşti, Cond. 52, p. 20.

[7] Documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263 şi documentul din 30 Aprilie/10 Mai 1666, inedit, Academia Română, pach. LXIX, doc. 54.

[8] Documentul din 12/22 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263; ocupase această dregătorie şi sub Dabija, documentul din 8/18 Septemvrie 1665, C. A. Stoide, *Doc. dela Dabija*, p. 30.

[9] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, Arh. St. Bucureşti, Cond. 52, p. 20; documentul din 1/11 Fevruarie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 225 şi R. Rosetti, *Cronica Vascanilor*, în *Anal. Acad. Rom.*, Mem. Secţ. Ist. seria II, tom. XXIX, p. 134, documentul din 17/27 Martie 1666: Ioaneş din Bătrâneşti şi Andrei de acolo vând lui Gligoraşcu Hăbăşescu patru pământuri « din partea Vrânceanilor », inedit, Arh. St. Bucureşti, Episcopia de Roman, pach. XXIV, doc. 2; documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

[10] Documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

[11] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 41.

[12] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

[13] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 38—39. Intr'o carte domnească din 8/18 Aprilie 1666, Alexandru Buhuş e amintit fără boierie (inedit, Academia Română, pach. CXXV, documentul 127). Pe baza acestui document C. Giurescu observa, nedumerit de cauză, « îndepărtarea viitorului hatman dela dregătorie în domnia

La 20 Mai, în preajma mazilirii lui Duca, mare sulger e Contăş[1]. Pârcălab de Orhei e Apostol Rusu[2]. Vornici de Câmpulung sunt Simion şi Dumitraşcu[3]. Mare jitnicer e Alexandru Ramandi[4]. Mare medelnicer e Scârlet[5]. Mare clucer e Andrieş[6], şi ţine dregătoria până prin Mai[7].

Mare armaş e Tălmaci[8]. Lascarache Ruset e căminar[9]. Gheorghe Şeptilici e al doilea logofăt[10]. Ion Racoviţă, al doilea postelnic[11]. Al doilea stolnic e Andrei Abăza[12]. Al doilea comis e Alexandru[13]. Al doilea clucer e Andoca[14]. Logofătul al treilea e Contăş[15]. Al treilea postelnic

---

lui Istrati Dabija... precum şi în scurta domnie a cumnatului său Gheorghe Duca» (C. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei dela Istrate Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, 1662—1705*, Bucureşti, 1913, p. 17). Lipsa indicaţiei de dregătorie la Alexandru Buhuş nu e singura lacună din documentul 8/18 Aprilie 1666. Despre Chiriac Sturza, arătat şi el pe nume, fără însemnarea dregătoriei, nu se spune cărui Ureche a fost ginere; locul e lăsat în alb; cum se vede actul a fost dat în grabă şi scris de un diac Enache, foarte puţin informat asupra stării de lucruri din ţară. Era, probabil, un diac tânăr. Actul n'a mai fost apoi completat.

[1] *Revista Istorică*, an. VI, nr. 3—6, p. 37, documentul din 20/30 Mai 1666.

[2] Documentul din 5/15 Aprilie 1666, L. T. Boga, *Documente Basarabene*,. XVII, Chişinău, 1934, p. 17 şi documentul din 10/20 Mai 1666, Academia Română, pach. XXXI, doc. 32.

[3] Scrisoare dinainte de 16 Martie 1665, în Hurmuzaki-Iorga, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XV, part. II, p. 1330.

[4] Documentul din 9/19 Mai 1666, Arh. St., Iaşi, pach. 98 (Cond. Mitrop. Mold.), p. 848—849).

[5] Inedit, din 13/3 Martie 1666, Academia Română, pach. LXVII, doc. 68.

[6] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 38—39; mărturie din 24 Fevruarie/6 Martie 1666, «Andrieş, vel clucer încă m'am tâmplat».

[7] La 12/22 Mai lui Andriaş i se spune «ce-au fost clucer mare», *Ion Neculce*, V, p. 171.

[8] Documentul din 1/11 Fevruarie 1666: «Talmaciu Armaşu cel mare», Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 225 şi R. Rosetti, *Cronica Vascanilor*, în *An. Acad. Rom.*, Mem. Secţ. Ist., seria II, tom. XXIX, p. 134.

[9] T. Codrescu, *Uricarul*, XVII, p. 8.

[10] Documentul din 18/28 Mai 1666, *Bulet. Com. Ist.*, VII, p. 68.

[11] Documentul din 21/31 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p .261—263.

[12] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 194—195.

[13] Inedit din 9/19 Martie 1666, Arh. St. Iaşi, pach. 98 (Cond. Mitrop. Mold.), p. 848—849.

[14] Documentul din 24 Fevruarie/6 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 38—39.

[15] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, Arh. St., Bucureşti, Cond. 52, p. 20. Un regest s'a publicat de V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 219; documentul din 9/19 Martie 1666, în Ghibănescu, *Surete* ,XXV, p. 13—14 şi documentul din 21/31 Martie, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

e Toderaşcu Rusu [1]. Armaş al doilea sau al treilea e Gheorghiţă Albotă [2]. Al treilea vistier e Manolache [3]. Vornicii de poartă sunt: Toader Vetreş, Vasile Stîrcea, Gherman, Dumitraşcu Roşca, Gheorghe Fâsâitul, Ilie Dracea [4], Toader Ciocârlie [5]. Dela 30 Aprilie/10 Mai înainte întâlnim şi alţi vornici de poartă şi anume: Enache [6], apoi Mihailaş Beldiman, Ursul şi Apostolache [7]. Vornic de Iaşi e un Enache [8]. La Bârlad e vornic Vasile Gâlcă [9]. Un Alexandru e «vornicul măriei sale doamnei» [10]. Savin Năvrăpăstu e şoimar [11].

Intâlnim şi câteva căpetenii de oaste. Matei căpitanul de Dăjeni [12]. Ioniţă Bantaş Căpitanul [13]. Aldea Căpitanul [14], Ariton Căpitanul de Bacău şi Trotuş [15], Pătraşcu Buzui Căpitanul de

---

[1] *Bulet. Com. Ist.*, VII, p. 68 şi documentul din 21/31 Martie 1666: «Toderaşcu Rusu treti postelnic», în Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 38—39.

[2] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 38—39.

[3] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 261—263.

[4] Documentul din 19/29 Decemvrie 1665 (7174), inedit, Academia Română, pach. III, doc. 158; documentul 13/23 Martie 1666, inedit, Academia Română, pach. 67, doc. 68; documentul din 15/25 Martie, inedit, Academia Română, pach. CXXXIII, doc. 17; documentul din 17/27 Martie 1666, inedit, Arh. St., Bucureşti, Episc. de Roman, pach. XXIV, doc. 2; documentul din 20/30 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 257.

[5] Intr'un document din 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1665 în Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 35—36 şi documentul din 24 Fevruarie/6 Martie (*Ibidem*, p. 38—29).

[6] La 30 Martie/10 Mai 1666, vornic de poartă e şi un Enache, inedit, Academia Română, pach. LXIX, doc. 54.

[7] Inedit, din 20/30 Mai 1666, Academia Română, pach. CXXXVIII, doc. 42.

[8] Documentul din 19/29 Decemvrie 1665 (7174), Academia Română, pach. III, doc. 158. Vezi mai sus toată bibliografia în legătură cu vornicii de Poartă, unde apare şi acest Enache «vornic de târg», semnând după dânşii.

[9] Documentul din 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1665 (7174), Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 35—36.

[10] Documentul din 30 Aprilie/10 Mai 1666, inedit, Academia Română, pach. LXIX, doc. 54.

[11] Documentul din 24 Noemvrie/4 Decemvrie 1665 (7174), Ghibănescu, IV, p. 35—36.

[12] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 194—195.

[13] Documentul din 19/29 Decemvrie 1665 (7174), Academia Română, pach. III, doc. 158, şi documentul din 15/25 Martie 1666, Academia Română, pach. CXXXIII, doc. 17.

[14] Documentul din 1/11 Fevruarie 1666, R. Rosetti, *Cronica Vascanilor*, în *An. Acad. Rom.*, seria II, tom. XXIX, p. 134, şi în Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 225.

[15] Documentul din 23 Favruarie/5 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 37—38 şi documentul din 25 Fevruarie/7 Martie 1666, *Ibid*, IV, p. 39—40; documentul din 24 Fevruarie/6 Martie 1666, *Ibid.*, IV, p. 38—39.

Vaslui [1], Istrati Căpitanul [2], Dumitrașcu Ursuleț căpitanul de Neamț [3], Bechea Căpitanul de Roman [4], Gheorghiță Căpitanul de Putna [5], Vasile Urdă, vătavul de sinețari [6], Frătei hotnogul [7] și Ionașcu Chihaia [8].

Uricarii și pisarii domniei sunt: Stratulat Rugină, care e pisar și de slavonește [9], Enache [10] și Vasile Corlat [11]. Un alt pisar și de slavonește e Tiron [12]. Numai acte în românește, scrie și Andrei Mihuleț [13].

Starea economică. După informațiile ce ni s'au transmis, dările din domnia lui Gheorghe Duca nu difereau de cele ridicate în domniile anterioare lui. Ele erau de două feluri: dări la care erau impuși ruralii, persoane morale sau indivizi și dările la care erau supuși târgoveții. Un document din 28 Noemvrie/8 Decemvrie 1665, de pe la începutul domniei lui Duca, dă o lungă listă de îndatoriri fiscale la care erau supuși «mișeii», adică populația de rând. Lista începe cu «lucrul domnesc», îndatoriri de aprovizionare față de curtea domnească și lucrări de prestație în natură, apoi urmează diferite dări numite, la început, după monetele prin care se încasau, dar apoi încasate în moneta curentă, și purtând numai denumirile anterioare: «galbenii, talerii, leii, orții». Altă categorie de dări erau ridicate în natură: «sulgiu, iliș și untŭ», pentru cuhnea domnească sau pentru curtea Sultanului. In fine, «gorștină de oi și de râmători» și diferite «angherii». Se adăugau multe «mâncătorii», adică ceia ce necesita găzduirea părcălabilor de ținut, a globnicilor, a olăcarilor, a podvodarilor, a deșugubinarilor [14],

[1] Documentul din 23 Fevruarie/5 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 37—38; documentul din 16/25 Martie 1666, Academia Română, pach., CXXIII, doc. 17; documentul din 20/30 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 257—259.

[2] Documentul din 20/30 Martie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 257—259.

[3] Inedit, din 30 Aprilie/10 Mai 1666, Academia Română, pach. LXIX, doc. 54.

[4] Inedit, din 20/30 Decemvrie 1666 (7174), Academia Română, pach. LX, doc. 10.

[5] Inedit, din 12/22 Mai 1666, Academia Română, pach. LI, doc. 139.

[6] *Bulet. Ion Neculce*, IV, p. 181.

[7] Documentul din 20/30 Ianuarie 1666, *Bulet. Ioan Neculce*, V, p. 353.

[8] *Ibidem*.

[9] Inedit în slavonește din 2/12 Decemvrie 1665, Acadeia Română, pach. CXXV, doc. 54.

[10] Inedit din 8/18 Aprilie 1666, Academia Română, pach. CXXV, doc. 127.

[11] Inedit din 20/30 Mai 1666, Academia Română, pach. CXXXVIII, doc. 42.

[12] Inedit în slavonește din 6/16 Aprilie 1666, Academia Română, pach. LXXVII, doc. 82.

[13] Inedit din 3/13 Aprilie 1666, Academia Română, pach. V, doc. 105.

[14] Inedit, Academia Română, pach. LXXVII, doc. 16. Intr'un document din 22 Aprilie/2 Mai 1666, galbenii sunt amintiți cu specificarea «galbeni de casă»; la iliș, sulgiu și unt, se adaugă apoi și «ceară» (N. Iorga, *St. și Doc.*, VI, p. 85).

mulțimea slujbașilor domnești cari mergând la ținut cu « slujbe » însoțiți de subordonați și de un tren destul de larg, erau o adevărată pacoste pentru locurile în care poposeau.

Dacă numărul dărilor la care erau supuși târgoveții e mai restrâns, cuantumul la care se ridicau sumele urmărite, era în raport proporțional cu averea fiecărui contribuabil în parte. Aceste dări erau: « dajde și zloții », banii de împrumut și de schimb, caii de olac, podvoadele, fânul » diferitele « cheltueli cari sunt pe târg » și « angherii »[1]. Locuitorii satului erau impuși solidar la plata sumelor fiind înscriși la « cislă» în « catastiful vistieriei ». Imprăștierea locuitorilor dintr'un sat sau scutelile pentru un timp oarecare de dări aduceau « raderea din catastiful vistieriei »[2]. Se întâmpla ca cisla aruncată asupra unui sat să nu poată fi ridicată în totul; încasatorii atunci erau datori să acopere sumele din veniturile personale. E cazul gorștinarilor Ursul Ciogolea și Hulubei, care rămân datori din « gorștina » de oi dela ținutul Sucevei cu « nouă zeci și șapte de lei ». Pentru a-și plăti datoria iau bani cu împrumut dela « gialipi », negustorii de vite — turci, greci sau armeni — cari se găseau în Moldova, plătind pe lună « din zece unsprezece »[3]. Era o dobândă foarte urcată, dar era dobânda ce se încasa în această epocă în Principate.

Preoții, diaconii și personalul ajutător bisericesc își aveau și ei regimul fiscal în această epocă. Se întâlnesc cazuri destul de frecvente când preoții Capitalei[4] sau ai unei biserici sunt scutiți de dări[5], dar marea majoritate a corpului eclesiastic de mir plătește dăjdii speciale, atât către autoritatea laică, cât și în folosul celei bisericești. Aceste dări sunt: « dajdie împărătească » și « dajdie vlădicească », « colaci », « cai de olac », « deseatină de stupi », « gorștină de mascuri », « deseatină de vin », « dijmă de pâine » și « toate dările și angheriile de câte sintŭ pre alți preoți » și « pecetluit » și « carte »[6].

După cât se pare mai ales starea materială a vecinilor era grea. Se întâlnesc în cursul sec. al XVII-lea frecvente cazuri de emigrări, deși foarte adesea se dau de Domni cărți de scuteală stăpânilor lor. In afara emigrărilor existau și alte mijloace ca vecinii să scape de greutățile fiscale: înscrierea la oaste între vânătorii domnești sau călă-

---

[1] Inedit, din 11/21 Ianuarie 1666, Academia Română, pach. LXI, doc. 81.

[2] N. Iorga, *St. și Doc.*, VI, p. 85.

[3] Ghibănescu, *Surete*, XXII, p. 12—13.

[4] Inedit din 2/12 Decemvrie 1665 (7174), hrisovul de scuteli acordat preoților, diaconilor și eclesiarcilor dela toate bisericile din Tg. Iași (orig. slav, Academia Română, pach. XCXV, doc. 54).

[5] Inedit din 25 Aprilie/5 Mai 1666, carte de scuteli, acordată pentru doi preoți și un diacon, al Episcopiei de Huși, Arh. St., București, Cond. Episc. Huși, nr. 543, p. 82.

[6] *Ibidem.*

rași și retragerea în satele în care erau colonizați astfel de slujitori. Dar înscrierile acestea erau socotite prejudiciabile pentru fisc și, pe cât era posibil, se interziceau.

Printr'o carte din 20/30 Ianuarie 1666, Duca împuternicește pe un aprod să ia pe « Lazăr unde se va afla, care au fost din Bohotin, vecin și acum se face vânător. Deci ca să n'aibă vânătorii a-l opri, ci să-l ia și să-l ducă în sat în Bohotin cu ce va avea el și nimeni să nu cuteze a-l ținea sau a-l opri. Cine-l va opri va veni un aprod de-l va aduce aice cu ciubote și va păți rușine »[1].

Alte categorii de locuitori, care avuseseră odată situații privilegiate, renunță la starea în care se găsesc din cauza greutăților fiscale și trec în rândul vecinilor. Toader cu femeia lui Axenia, dau ocina lor din Sămănăuca, la ținutul Orheiului, lui Nicolae Buhuș, mare logofăt, pentru « binele ce m'au făcut dumnealui de m'au ras din călărășie că am fost un om sărac și de acmu să fiu un om al dumisale și să mă scutească dum-lui »[2].

Fulga din Bogdănești cu femeia și feciorii lui dăruiesc lui Nicolae Buhuș, marele logofăt, jumătate de moară din partea popii de Bogdănești « pentru mult bine ce mi-au făcut <de> m'au plătit dum[nea]lui de trei dăjdi și de dajde<a> calului și m'au ras și dela catastif »[3].

Poate și numărul mare de neimpozabili făcea ca sarcinile să cadă asupra a cât mai puțini locuitori, ridicându-le cuantumul și făcând ca alături de masa celor greu impuși să se ridice mulțimea privilegiaților scutiți de dări și cu posibilități de a scuti și pe alții.

In mod obișnuit beneficiau de scuteli, cel puțin pentru anumite dări, boierii în slujbă, unele mânăstiri, cu privilegii personale sau pe categorii: clericii, apoi boierii mazili și chiar urmașii de boieri cari nu se mai putuseră ridica în slujbe. Aceștia din urmă erau înscriși între neamuri[4]. Dacă vom considera faptul că tot cei scutiți de dări erau mari latifundiari, boieri sau mânăstiri, deci cei cari trăgeau cele mai mari venituri, vom avea imaginea clară a repartiției sarcinilor în această epocă.

Moneta de schimb. Diferitele tranzacții între locuitorii țării se făceau pe monetă, dar și în natură, calculându-se valoarea în moneta de curs. Intr'un anume caz o parte de moșie « din vatra satului și din țarină și din fânaț și cu loc de priseci și cu pomeți și cu heleșteu și din tot venitul din drese de întăritură » erau prețuite drept « doi boi de

---

[1] R. Rosetti, *Cronica Bohotinului*, in *An. Acad. Rom.*, seria II, tom. XXVIII, p. 224.

[2] Inedit din 2/12 Aprilie 1666, Academia Română, pach. LXXII, p. 70.

[3] Documentul din 14 Iulie 1666, Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 41—42.

[4] In acest sens și cartea lui Duca Vodă din 10/20 Mai 1666, dată în folosința lui Ionașcu, feciorul lui Dumitru Dumbravă vist. (Boga, *Documente Basarabene*, XI, p. 22).

negoţ, preţuiţi de 30 taleri bătuţi şi 11 lei bani gata »[1]. Altădată o moşie se vindea pentru « 500 lei bătuţi, bani gata şi două adamasce venetice, drept patruzeci de galbeni »[2]. Moneta de schimb consta în majoritatea cazurilor din lei, care purtau denumirea de « lei »[3], « lei bătuţi »[4], « lei bătuţi bani gata »[5] sau « lei bani »[6].

In foarte rare cazuri se întâlnesc şi « taleri »[7]. Frecventa apariţie a leului în actele de vânzare, pare a indica nu un curs constant al acestei monete, ci doar obişnuinţa de a converti diferitele monete străine care circulau în Moldova după acest curs.

O bună parte din monetele care circulau în ţară trebue să fi fost bătute în monetăria dela Suceava înfiinţată de Dabija, despre care ştim din cronicile interne că a funcţionat şi sub Iliaş Alexandru[8].

S'a încercat, poate adesea cu succes, introducerea în Moldova a monetelor false, probabil unele imitate după banii moldoveneşti. In acest sens avem un document din 13 Fevruarie 1666, prin care Duca indica Bistriţenilor practica juridică, obişnuită în Moldova relativ la falsificări de monetă[9].

Câteva date despre evoluţia proprietăţii. Procesul deposedării clasei de mijloc rurale, care şi-a ajuns apogeul la jumătatea sec. al XVII-lea a fost demonstrat în linii generale[10]. Se pot adăoga încă informaţii pentru a se urmări linia evolutivă cu inevitabilele meandre şi mai ales pentru a se pune în legătură de cauzalitate cu toţi factorii determinanţi. S'a insistat mai ales asupra cauzelor economico-monetare, pricinuite de economia de schimb cu caracter vasalic a Principatelor. Un rol cu totul exagerat s'a dat abuzurilor şi încălcărilor de drepturi săvârşite de cei puternici. Nu s'a ţinut seamă îndeajuns de factorul natural, seceta, cu corolarul ei foametea. E necesar deci pentru lămurirea acestui fenomen, să se noteze cu atenţie toate condiţiile în care s'au operat schimbările de proprietate. După ce această lucrare va fi dusă la capăt, se va putea încerca să se determine într'o operă de sinteză, pentru întregul secol, ce datoreşte acest fenomen unor factori şi ce putea fi înlăturat. Se va putea de asemenea explica întrucât cariera

[1] Inedit din 29 Decemvrie 1665 (7174)/8 Ianuarie 1666, Academia Română, pach. LXXXIX, doc. 161.

[2] Academia Română, pach. CXLII, doc. 128.

[3] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 418.

[4] *Buletinul Ioan Neculce*, V, p. 171—175.

[5] Inedit, Academia Română, pach. 51, doc. 139.

[6] Inedit, Arh. St., Iaşi, p. 98 (Cond. Mitrop., p. 848—849).

[7] Inedit din 4/24 Mai 1666 « Taleri de argint », Arh. St., Iaşi, pach. XL, doc. 19.

[8] Cronica Racoviţeană, ed. Kogălniceanu, *Letop.*, III, p. 6.

[9] Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV 2, p. 1329—1330.

[10] R. Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Bucureşti, 1907, p. 168—210.

publică a unor dregători a fost influențată de creșterea avuției acestora și alte ori, cum anumite dregătorii au favorizat pe alții să-și crească proprietățile. O interesantă interdependență de cauze și efecte! Creșterea proprietății aducea dregătorii și dregătoriile aduceau proprietăți!

Intre cei dintâi cumpărători de ocine în această scurtă domnie trebue să trecem pe pârcălabul Tudose Dubău [1], viitorul mare logofăt. La 15/25 Martie 1666, Duca îi întărea cumpărăturile făcute în Onești, la ținutul Cârligăturii. El intra în stăpânirea părților pe care le avusese în acel sat fostul vornic Ilie Șeptilici. Pentru suma de 400 lei le vânduse Ana, jupâneasa lui Șeptilici și fiii ei Dumitru și Grigorașcu. Aceiași soartă aveau părțile unui Toader Croitoru și ale unui Gavril. Ambii le vindeau primind fiecare câte 40 lei [2]. La 26 Martie/5 Aprilie, Dubău cumpără 1/4 din Carapușceni, la ținutul Hotinului. Ii vânduse mătușă-sa Solomia, giupâneasa lui Arsăne Dobrenschi, și cu fiii ei Gavril și Alexandru. Motivarea vânzării e dată, fiind ea « rămas la lipsă cu acești coconi ». Ocina costase 100 lei bătuți [3]. La 5/15 Mai, Dubău cumpără părți din Vartici, la ținutul Cârligăturii, dela Gliga Tunsul « drept 40 lei bătuți ». Tot acum a cumpărat el și părți din Cetereni la același ținut. In Vartici, Dubău era răzeș și, la data de mai sus, atât el cât și mătușa sa Bilușca, obțin carte de întărire dela Domn [4]. La 20/30 Mai, cumpără dela Ioana, fata lui Lupu din Onești, alte părți din Vartici, Hăsnășeni și Păușești la ținutul Cârligăturii; apoi părțile din Cetereni la același ținut și din Răduești la ținutul Vasluiului; nu se arată prețul acestor ocine [5].

Dacă nu un mare cumpărător, totuși un mare acumulator de bunuri funciare, în epoca aceasta, e Stamate Hioti, marele postelnic. El primește dela Duca Vodă, răsplată pentru sprijinul dat la ocuparea tronului, danii foarte importante în vii și moșii. E posibil ca Domnul să fi răsplătit serviciile ce i le făcuse Stamate Postelnicul și prin bani curați, sau ca acesta să fi « economisit » o parte din banii ce-i primise când a plecat la Constantinopol « să prinză Porțile », căci îl întâlnim în ipostaza de cumpărător. Dăm o enumerare a bunurilor în care a intrat ca proprietar Stamate Postelnicul în perioada aceasta, atât de redusă, de mai puțin de șase luni. In cursul lunii Martie 1666, primește carte domnească prin care i se recunoaște dreptul de proprietate asupra a patru fălci de vie la Cotnari, în Dealul Gherușcăi. Viile le avea danie

[1] Pentru cariera publică a lui Tudose Dubău, vezi C. Giurăscu, *Izvoarele lui Tudose Dubău, Miron Logofătul și Vasile Demian*, în *Bulet. Comis. Ist.*, I, București, 1915, p. 181—191.

[2] Inedit, Academia Română, pach. CXXXVIII, doc. 84.

[3] Inedit, Academia Română, pac. CXXXIX, doc. 37.

[4] Inedit, Academia Română, pach. III, doc. 190.

[5] Inedit, Academia Română, pach. CXXXVIII, doc. 42.

dela Ştefan Lupu Vodă şi dela Eustrate Dabija Vodă [1]. Işi cumpără la aceiaşi podgorie a Cotnarilor două fălci de vie, la Piscop, dela Matiaş fost pivnicer şi dela fratele său Hancea. Preţul viei fusese de 140 lei [2]. La Ţigăneşti, în Tecuci, cumpără părţi de moşie dela Ştefan Boul, ruda soţiei sale. Moşia cumpărată forma 1/3 din întregul satului şi costase 150 lei bătuţi [3]. La 1/11 Mai 1666, Domnul îi dă, pentru slujbe făcute Domnilor de dinainte dar « şi domniei mele », « satul Stroeştii, cu vecini şi cu curţi gata şi cu heleşteu ». Satul îl avea Domnul « dreaptă cumpărătură dela Andriaş Clucerul, feciorul lui Toderaşcu ce au fost logofătŭ mare, pentru o mie şi cinci sute de lei, bani gata » [4]. Peste câteva zile, Duca îl face o altă danie tot atât de importantă şi anume îi dă şapte fălci de vie în Mândru, la Cotnari [5].

Nicolae Buhuş, marele logofăt, cumpărător neobosit în domniile anterioare, ţine acum un loc mai modest. La 23 Fevruarie/5 Martie 1666, ia părţi din Hărtăneşti, la ţinutul Bacăului, dela Gheorghe Gavriţiu şi Dumitru Boiştan [6]. In acelaşi sat cumpără, la 24 Fevruarie/4 Martie, ocina popii Mihalache [7] şi a doua zi la 25 pe a lui Ioan Şandru [8]. La 24 Fevruarie, Nicolae Buhuş cumpără dela Lascarache Căminarul, feciorul lui Constantin Ruset, « epitropul », ocinelor răposatului Iacomachi, fost vistiernic, toate cumpărăturile lui Iacomachi din Căţăleşti [9]. La 2/12 Aprilie 1666, Toader cu femeia lui Axenia dau lui Buhuş partea lor din Sămănauca, la ţinutul Orheiului, pentrucă acesta l-au « ras din călărăşie că am fost un om sărac » [10]. Nu găsim niciun alt boier sau răzeş care să cumpere în acest interval moşii în proporţia lui Tudose Dubău, Stamati Hioti sau Nicolae Buhuş. Dăm mai departe cazurile întâlnite. La 12/22 Ianuarie 1666, Hagi Panait uşerul primea danie dela Dahia, femeia unui Gliga, părţi din Silvestri la ţinutul Romanului [11].

---

[1] Document din Iaşi 8/18 Martie 1666, inedit la Fund. Reg. Ferd., pach. XII, doc. 24. Printr'o scrisoare aparte aceste danii îi fuseseră recunoscute încă dela 10/20 Decemvrie 1665 (7174) de către Doamna Ruxandra: « Iată şi eu cu scrisoarea mea », spune Doamna Ruxandra, « întăresc dumisale pre acele patru fălci de vie, ca să-i fie dumisale şi a tot rodului dumisale danie neruşăit în veci » (orig. hârtie, Fund. Reg. Ferd., Iaşi, pach. XII, doc. 25).

[2] Documentul din Iaşi, 6/16 Martie 1666, inedit, Fund. Reg. Ferd., pach. XII, doc. 21.

[3] Documentul din 4/14 Decemvrie 1665 (7174), inedit, Arh. St. Bucureşti, Cond. 573, p. 117—118.

[4] T. Balan, *Doc. Buc.*, III, p. 24.

[5] Document din Iaşi, 19/29 Mai 1666, Fund. Reg. Ferd., pach. XII, doc. 23.

[6] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 37—38.

[7] *Ibidem*, p. 38—39.

[8] *Ibidem*, p. 39—40.

[9] T. Codrescu, *Uricarul*, XVII, p. 8.

[10] Inedit, Academia Română, LXXII, doc. 70.

[11] V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 219.

La 20/30 Ianuarie, Vasile Cogălniceanu cumpără părţi din Scrivuleni, pe apa Lelevei la ţinutul Fălciului [1]. La 22 Ianuarie/1 Fevruarie, Iordachi cu femeia lui Mărica vând părţile din Soholeţ, în ţinutul Vaslui, lui Constantin Jora, fost armaş, pentru 20 lei [2]. La 1/11 Fevruarie, un Costin, cu sora-sa Catrina dau o prisacă lui Alde Căpitanul [3]. La 4/14 Fevruarie, Lazăr Brahă cu femeia lui Antemia vând lui Toderaşcu Jora şi jupânesei sale Vasâlca, ocina lor din satul Lâşna, la ţinutul Dorohoi, drept 100 galbeni [4]. La 24 Fevruarie/6 Martie fecioru lui Toader Maloş, dau lui Gâlcă Vătaful un loc de casă şi 20 pământuri în Coroeşti [5]. Acelaşi, cumpără la 30 Aprilie/10 Mai împreună cu socrul său Popa Andrieş din Româneşti, ocină în Lăzeşti, dela Andreian feciorul Onului. Preţul cumpărăturii era de 35 lei bătuţi [6].

Nicolae Racoviţă, hatman şi pârcălab de Suceava, răscumpără la 9/19 Martie părţi de ocină din Şopârleni, la ţinutul Fălciului, dela un Lazăr Mârzea. Preţul era de lei 40 [7]. La 18/28 Mai, cumpără o vie «în Dric la Huşi» dela Pavel, ginerele popii din Vaslui. Via costase 35 lei bătuţi [8]. La 12/22 Fevruarie, Domnul confirmă lui Mihalache Blănarul cumpărătura sa, din satul Lăzăreni, de pe Jijia, în ţinutul Iaşilor, pentru care avusese pâri cu Alexa Grecul şi alţii [9]. Un Toader Bostan cumpără la 10/20 Martie, părţi din Bogdăneşti, dela Nicolae sân Ursul. Preţul pământului era de 14 lei [10]. La 13/23 Martie, Scârlet medelnicerul cumpără părţi din Cosmeşti, pe apa Pereschivului, dela Avram, feciorul lui Şerban, pentru nouă-zeci de lei bătuţi [11]. La aceiaşi dată, Ursache, marele vistier, cumpără dela Măriuţa, giupâneasa lui Mihalache Taban, satul Blicinăuţii, la ţinutul Hotin. Cumpărătura se făcea, pentru suma foarte ridicată de «cinci sute de lei bătuţi bani gata şi două adâmasce vinete, drept patru zeci de galbeni» [12]. La 15/25 Martie, Duca întărea lui Pârvul vătaful părţi din satul Cerchezeni, pe care acesta le primise danie dela Gavril, feciorul lui Gligore Grosul [13]. La

[1] Ghibănescu, *Surete*, XXV, p. 11—12 şi *Bulet. Ioan Neculce*, V, p. 35—36.

[2] Inedit, Academia Română, pach. CXXXVIII, doc. 166.

[3] R. Rosetti, *Cronica Vascanilor*, în *An. Acad. Rom.*, seria II, tom. XXIX, p. 134.

[4] Sever Zotta, *Arhiva Genealogică*, II, p. 255—256.

[5] I. Antonovici, *Doc. Bărlădene*, III, p. 138.

[6] Inedit, Academia Română, pach. LXIX, doc. 54.

[7] Ghibănescu, *Surete*, XXV, p. 13—14.

[8] *Bulet. Com. Ist.*, VII, p. 68.

[9] Academia Română, *Creşt. Colecţ. pe 1937*, p. 64.

[10] Ghibănescu, *Surete*, IV, p. 40.

[11] Inedit, Academia Română, pach. LXVII, doc. 68.

[12] Inedit, Academia Română, pach. CXLII, doc. 128. La 15/25 Martie, întărirea boierilor din divan pentru această cumpărătură (Academia Română, *Creşt. Colecţ.*, 1920—1932, p. 35).

[13] Inedit, Academia Română, pach. CXXXIII, doc. 17.

15/25 Martie, cumpără și Gligore Hăbășescu, mare comis, pentru nouă lei, patru pământuri în Drăgești. Vânzători erau Ioaneș și Andrei din Bătrânești [1]. Peste cinci zile Anița, sora Bănoaiei, dădea zapis la mâna lui Constantin <Macri>, fost pârcălab, că i-a lăsat la moartea ei o vie la Corjești, ce se chiamă via Zangului [2]. La 30 Martie/9 Aprilie, Duca Vodă întărea lui Constantin, fost pârcălab, feciorul lui Simion, stăpânire pe această vie [3]. La 26 Martie/5 Aprilie, Grigoraș, feciorul Duduței din Piscani, vinde ocina sa de acolo lui Ilie Sturza. Prețul vânzării era de 20 lei [4]. La 26 Martie/5 Aprilie, Duca Vodă cumpără o vie la Cetățuia, dela popa Nicolae și preoteasa Marina [5]. La 5/15 Aprilie, Gheorghe Catargiul, fost mare clucer, cumpără dela Chirițoaie din Puțintei, partea ei din Veprova, pentru « cincisprezece lei bătuți » [6]. In aceiași perioadă, documentul nu poartă data de lună și zi, un Ionașcu Căpitanul și soția lui Maria, cumpără părți din Borăști, la Vaslui, dela un Dumitru Cobuțu, pentru 25 lei [7]. Meleștean Tăban, fost șetrar, vinde la 9/19 Mai partea sa din Ungureni lui Alexandru Ramandi mare jignicer [8]. La 12/22 Mai, Tudorică Mănariul vinde două părți de moșie din Vlăsinești la ținutul Dorohoiului, lui Gavril Brăescu, fost vornic. Prețul vânzării fusese de 100 « lei bătuți, bani gata » [9]. La aceiași dată, Domnul întoarce lui Vasile Ceaurul, vornicul cel mare de Țara-de-Sus, « niște vii și cu crame la Cotnari, în dealul Mândrului », pe care i le confiscase Ștefan Vodă Lupul și le dăduse lui Duca [10], pe atunci vistier al doilea. La 20/30 Aprilie 1666, Ștefan <Cerchezul> comis, cu jupâneasa lui Axița, mărturisesc că Duca Vodă le-a dat satul Băbiceni, la Fălciu, să-l ție până îl va cere o rudă sau unul dintre oamenii lui [11]. La 16/26 Martie 1666, Duca confirmă lui Iani Hadâmbul postelnic stăpânirea cumpărăturilor de peste Prut, în ținutul Iașilor, și anume satele Fălești și Melintea [12]. Danie face Duca, din zestrea Doamnei

---

[1] Inedit, Arh. St., București, Episcopia de Roman, pach. XXIV, doc. 2.

[2] Inedit, Arh. St., București, mânăstirea Doljești, pach. XXXII, doc. 24.

[3] Inedit, Arh. St., București, mânăstirea Doljești, pach. XXXII, doc. 30.

[4] *Bulet. Ioan Neculce*, IV, p. 181; copie la Academia Română, pach. CLXXV, doc. 68.

[5] V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 98—99 și un regest pentru o cumpărătură dela 27 Martie/6 Aprilie — nu se spune dela cine — în acelaș loc.

[6] L. T. Boga, *Documente Basarabene*, vol. XVIII, p. 17.

[7] Documentul din 1666 (7174), Fund. Reg. Ferd., Iași, pach. XXV, doc. 26.

[8] Academia Română, pach. II, doc. 139.

[9] Inedit, Arh. St., Iași, pach. 98 (Cond. Mitrop.), p. 848—849.

[10] Documentul din Iași, 5/15 Aprilie 1666, Fund. Reg. Ferd., pach. XXII doc. 22.

[11] Ghibănescu *Surete* IV p. 41.

[12] C. Velichi *Documente moldovenești (1607—1673) din Arhiva Metohului Sft. Mormânt din Constantinopol* în *Buletinul Institutului Român din Sofia* an. I nr. 1, București, 1941, p. 225.

Anastasia, după mazilie, dar înainte de a părăsi Iașul aceluiași Iane Hadâmbul postelnicul. Ii dă Piscanii, în ținutul Tutovei, pentrucă au slujit « de atâta vreme cu dreptate și cu priință și altor domni ce au fost mainte de noi și ne-au slujit și nouă cu dreptate întreagă »[1]. La 13/23 Mai 1666, întărește lui Andronic <Cerchez> postelnicul, un loc de casă « după temnițe unde au fost varnițele », cumpărat dela Lascarachi Cămărașul, pentru 100 lei. Vornicii de poartă i-l aleg și stâlpesc despre alte locuri[2].

Treburile din lăuntru. Conducerea. Pentru îndeplinirea diferitelor 'nsărcinări de ordin administrativ, domnul delega boieri în funcție și mai ales mazili. Aceștia din urmă, pentru a li se crea venituri și desigur pentru a nu se desorganiza serviciile la centru prin dese deplasări într'o epocă în care mijloacele de transport erau atât de grele. Cartea domnească se încredința părței care ceruse hotărnicia și aceștia o înmânau boierilor hotarnici[3].

La 5/15 Decemvrie 1665, era trimes Rugină, fost șetrar, să aleagă hotarele între Prelipca și Saucița, moșiile lui Dumitrașcu, fost vistier și Brăescu[4]. La 13/23 Decemvrie, delega pe Beldiman și Stoptie să aleagă părțile lui Vasile Vârnav și ale răzeșilor săi din Lăzești[5]. La 29 Ianuarie, 8 Fevruarie 1666, se dă carte lui Vasile, fost căpitan de ținutul Fălciului, pentru ca să hotărnicească moșia Mariei, fata Ursului, din Lungași[6]. La 24 Fevruarie—6 Martie 1666, Duca trimite slugile domnești, Durașco fost staroste, Arsene din Lucavin și Pentelei Barbovschi din Lucești, să aleagă ocine în Năhoreni[7]. Uneori erau trimise diferite « slugi » domnești. Printr'o carte din 20—30 Ianuarie

[1] Cartea de danie a lui Duca nu poartă data de lună și zi; e din 7174 (1666) din Iași. E unul dintre ultimele acte făcute de Domn înainte de a părăsi țara. A fost făcut probabil după ce primise vestea mazilirii când de drept nu mai putea face acte domnești (s'a publicat în Ghibănescu, *Isp. și Zapise*, III, 2, p. 35). Doamna Anastasia din a cărei zestre făcea parte acest sat dăduse și ea carte de danie lui Iani câteva zile mai înainte la 17/27 Mai 1666. Se intitulează: « Gospojda Nastasie, Gospodin Io Duca Voevod Bj. milost. gospodariu zemli moldavscoi » (Iorga, *Studii și Documente*, V, p. 35 și Ghibănescu, *Isp.*, III, 2, p. 34).

[2] *Ioan Neculce*, V, p. 155.

[3] La 13/23 Decemvrie 1665 (7174) Domnul dădea carte pentru hotărnicie în Lăzești către Beldiman și Stoptie (Academia Română pach. LXX doc. 31). La 25 Decemvrie 1665/4 Ianuarie 1666 după efectuarea hotărniciei Mihăil Beldiman raporta: « Au venit la noi Vasile Vârnav cu cinstită carte Măriei Sale lui Vodă » (Academia Română pach. LXX doc. 82) Vasile Vârnav era cel care ceruse hotărnicia.

[4] Iorga *St. și Doc.*, V, p. 534.

[5] Inedit, Academia Română, pach. LXX, doc. 31.

[6] *Bulet. Episc. Huși*, an. VI, nr. 10, p. 151.

[7] T. Codrescu, *Uricarul*, vol. XXII, p. 76—77.

1666 era trimis un aprod. Domnul scrie: « dat-am cartea domniei mele slugii noastre acestui aprod ». Acesta avea poruncă să ridice un « vecin » care ar fi vrut să se facă « vânător » și să-l aducă la locul unde-i era cisla [1]. Aprozii erau organe executorii și de legătură între domn și țară. Pentru slujba făcută ei primeau o retribuție specială din partea celui vizat, cunoscută sub numele de « ciubote » [2], cum am spune noi cheltueli de deplasare.

Boierii în slujbă erau și ei trimiși. La 5—15 Mai primesc ordin să aleagă hotarele dintre mânăstirea Socola și Răzeșii din Buciumi logofătul al doilea Gheorghe Șeptilici și Stratulat Uricarul [3]. Se întâlnesc cazuri când erau trimiși, pentru pricini mai importante comisiuni formate din boieri în slujbă, mazili și « fii de boieri ». Astfel la 9—19 Mai 1666 erau trimiși pentru a hotărnici în Malitinți, Ilie Drăcea, vornicul de gloate, Dumitrașcu, fost vistiernic și Prodan Drăgușescul [4]. In aceste cazuri cartea domnească era încredințată părții în cauză care prin propriile-i mijloace o aducea la îndeplinire. Astfel la 11—21 Decemvrie 1665, Domnul dă carte lui Nichifor din Coțmănești « a căuta și a cerca în țara domniei meale pe al său vinovat pre Ioan din Coțmănești, căci i-au aprins casa și i-au ars câteva...» să-l ducă « la sluga noastră la Ionașcu, iar sluga noastră să-i facă plata despre Ioan (cu înțeles de a aprecia paguba) să-i plătească bucatele toate câte-i va fi arsŭ, iar de nu-i va plăti să-l de întrŭ nescai chizeși și să-i dea zi să stee de față înaintea domniei mele [5].

S'au schițat și unele măsuri pentru repopularea țării. La 22 Aprilie, 2 Mai 1666, Domnul dă carte lui Nicolae Buhuș, logofătul cel mare, « și dregătorului și vătămanului său din Gănești » la ținutul Cârligăturii să cheme oamenii străini « dintr'alte țări... fie ce limbă vor hi ». Vor fi scutiți pe șase ani « de dajde și de zloți și de lei și de taleri și de galbeni de casă și de iliș și de sulgiu și de unt și de ceară ». Nu vor lucra la lucru domnesc « și cisla cea veche ce a fost mai dinainte vreme acolea în sat, încă s'au ras de catastiv de visterie » [6].

---

[1] R. Rosetti, *Cronica Bohotinului*, în *Anal. Acad. Rom.*, seria II, tom. XXVIII, p. 224.

[2] « Iar cine-l va opri îi va veni un aprod de-l va aduce aice cu ciobote și va păți rușine » *(Ibidem)*.

[3] Inedit, Arh. St., Iași, Cond. de Anaf. CXXVI, foaia 36v.

[4] Regest N. Iorga, *St. și Doc.*, VII, p. 212. Cu data de 1/11 Mai 1666 s'a publicat după original de T. Balan, *Doc. Buc.*, III, p. 25—26. La acesta din urmă se arată că documentul a fost dat în « Ilisești ». Dacă locul nu e citit greșit atunci data emiterii de « 9 Mai » dela Iorga trebue să fie cea exactă, căci la 1 Mai 1666, Duca se găsea în Iași (T. Balan, *Doc. Buc.*, III, p. 24: Duca Vodă face danii lui Stamate Postelnicul).

[6] Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, XXII, p. 13—14.

[5] N. Iorga, *St. și Doc.*; p. 85 și Costăchescu, *Rușcanii (Buznea) și Găneștii*, în *I. Neculce*, VI, p. 105.

Biserica. Din ctitoriile pe care le face mai târziu, din privilegiile acordate clerului încă din această primă domnie, personalitatea lui Gheorghe Duca se conturează precis ca aceia a unui Domn religios. Inalta poziţie în care se găsea, socotea el, s'a datorat în rândul întâi îndurării dumnezeieşti, care l-a ales pe el « din pântecele mamei » sale şi l-a ridicat la « împărăţia » şi domnia ţării. Considerând această milă cerească, din primele zile ale domniei acordă un privilegiu larg, solemn şi plin de consideraţie etico-religioasă, de scutire a preoţilor, diaconilor şi tuturor servitorilor bisericeşti din Tg. Iaşi [1]. Desigur pentru a da mai multă solemnitate gestului, a ţinut ca acest privilegiu să fie consemnat într'un hrisov scris în limba slavonă, limbă acum numai la ocazii solemne utilizată în cancelaria domnească.

Duca a moştenit o erarhie bisericească pe care a menţinut-o fiindcă-i fusese favorabilă la urcarea pe tron. Ea se compunea din Ghedeon Mitropolitul şi din episcopii Dosoftei de Roman, Teofan la Rădăuţi şi Serafim la Huşi [2]. Documentele interne au păstrat numele a o serie de clerici monahi şi mireni. Un act de schimb al mânăstirii Putna din 10—20 Septemvrie 1665 (7174) ne vădeşte conducerea mânăstirii în această epocă: « Ioan Egumenul dela sft. mânăstirii în această epocă: « Ioan Egumenul dela sft. mânăstire » şi cu « tot soborul sfintei mânăstiri, cu părintele Ioasaf şi cu Todosie şi cu Ioanichie şi Ghirvasie pisar şi Filotei, Anfilohie şi Lazor » [3].

Intr'un act din 10—20 Ianuarie 1666, alături de Serafim episcop de Huşi se întâlnesc: Teofan egumen, Ghelasie şi Nicolae proegumeni şi « Ioachim clisiaşul » [4], toţi clerici dela mânăstirea din Huşi, dela Drisleve. O vânzare făcută la 17—27 Fevruarie 1666, în favoarea lui Şerban Brăileanu, neguţător de Galaţi şi a jupânesei sale Fesa, e întărită şi de « Chiril ermonah, egumen ot Crânguşor » [5]. Schitul dela Crânguşor era aşezat pe teritoriul satului cu acelaşi nume în ţinutul Tecuci. Un zapist dela 20—30 Martie 1666 se face înaintea « popii Gligorii ot Ieşi » [6]. La 26 Martie — 5 Aprilie, Duca cumpără o vie la Cetăţuie

---

[1] Actul poartă data de 2/12 Decemvrie 1665 (7174) şi se găseşte la Academia Română, pach. CXXV, doc. 54.

[2] Document pentru Ghedeon mitropolitul, cu data 27 Martie/5 Aprilie 1666 în V. A. Ureche, *Miron, Costin*, I, p. 98—99. Actul din 4/14 Septemvrie 1665 (7174 pentru daniile pe care Dabija le face mânăstirii Bârnova, dă şi mărturia chiriarhilor Moldovei, Ghedeon Mitropolit, Dosoftei episcop de Roman, Teofan de Rădăuţi şi Serafim de Huşi (I. Antonovici, *Doc. Bârlădene*, IV, p. 100—105). Pentru Serafim, episcop de Huşi, un document din 10/20 Ianuarie 1666, în Iorga, *St. şi Doc.*, XI, p. 76.

[3] T. Balan. *Doc. Buc.*, II, p. 20.

[4] N. Iorga, *St. şi Doc.*, XI, p. 76.

[5] Inedit, Academia Română, pach. CII, doc. 46.

[6] Inedit în 20/30 Marfie 1666, Arh. St. Buc. Doljeşti pac. XXXII, doc. 24,

dela Popa Nicolae şi Preuteasa sa Marina[1]. In aceiaşi zi o vânzare se făcea în Orhei dinaintea lui « Ermulai, preotul cel domnesc din Orhei »[2]. O listă mai completă de preoţii din Iaşi ne dă un zapis din 24 Octomvrie — 3 Noemvrie 1665 (7174). Sunt trecuţi aici « Pătraşcu protopopul de târg de Iaşi şi Costantin preotul dela Stii Dimitrie şi Tasie preotul dela besearica Gheanghei »[3]. Intr'un zapis dela 20—30 Septemvrie 1665 (7174) se întâlneşte în Iaşi popa Pătraşcu, poate un alt preot decât protopopul de Iaşi şi Popa Ursul[4]. La 12/22 Mai 1666, un zapis de vânzare al lui Ieremia Dascăl, care vânduse « un loc de casă, dela zid pe uliţa Pârvoleştilor » lui Andrieş fost clucer, iscălesc între martori: Popa Ursul şi Piscul diaconul[5].

După exemplul altor Domni dinaintea sa, a dat şi Duca diferite danii şi privilegii mânăstirilor ţării. Majoritatea cărţilor de întărire, probabil, s'au pierdut. Totuşi din ce posedăm astăzi e suficient să ne facem o ideie precisă asupra aplecării încă dela începutul domniei a lui Duca spre lucrurile cu caracter spiritual. Atenţia lui se îndreaptă şi spre episcopiile ţării. La 11/21 Ianuarie 1666, Domnul acordând scuteli unui neguţător de Roman, îl obligă în schimb « să aibă a griji tămâie şi untŭ de lemn la sfânta ipiscopie a Romanului »[6]. Mai ample ştiri ni s'au păstrat asupra dărniciei arătate de dânsul episcopiei de Huşi. La 12/22 Ianuarie, dă o carte prin care face cunoscut episcopului că i-a scutit un cojocar, un bărbier, un croitor şi un curelar, un meserciu, un butnar, un olar şi un ciubotar. Apoi o crâşmă mare cu două mici precum şi nişte mori. Meşterii vor fi scutiţi de dajdie de zloţi, de lei, taleri, galbeni şi orţi. Crâşmele vor fi scutite de camănă. Se dă în grija pârcălabilor, şoltuzilor, a pârgarilor şi a simplilor târgoveţi să respecte aceste dispoziţii[7]. La 25 Aprilie/5 Mai, Domnul dă o nouă carte episcopiei, prin care sunt scutiţi de toate dăjdiile doi preoţi şi un diacon[8].

Cu destulă larghețǎ erau întărite şi privilegiile episcopiei catolice ungureşti din Bacău. Era împuternicit episcopul « a căuta şi a ţinea în ţara domniei mele, după obiceiul lor, dela toţi ungurii şi saşii, cari sunt papistaşi de lege, de cuscrii şi de cununii şi de sânge amestecat, care se vor aduna rudă, bărbat cu femeie şi de şugubină să n'aibă treabă şugubinari » ci să-i judece şi să-i globească episcopul[9]. Ace-

[1] V. A. Ureche, *Miron Costin*, I, p. 98—99.
[2] *Bulet. Ioan Neculce*, IV, p. 181.
[3] Ghibănescu, *Surete*, XXII, p. 12—13.
[4] *Ion Neculce*, V, p. 171.
[5] *Ibidem*.
[6] Inedit, Academia Română, pach. LXI, doc. 81.
[7] Arh. St. Bucureşti, Cond. Episcop Huşi, 543, f. 78.
[8] *Ibidem*, f. 82.
[9] T. Codrescu, *Uricarul*, V, p. 232—233. Data documentului « 7/17 Iulie 1665 », a fost citită greşit. Actul n'a putut fi dat decât între sfârşitul lui Noemvrie 1665 şi 20/30 Mai 1666.

leaşi drepturi, dar numai în ceia ce priveşte pe membrii clerului de mir şi pe fiii acestora, le-au avut şi episcopii ortodocşi. Privilegiile lor nu ni s'au păstrat pentru prima domnie a lui Gheorghe Duca[1]. S'au păstrat câteva cărţi de judecată şi privilegii acordate de Domni unor mânăstiri. Cele mai multe date despre afierosiri şi întăriri făcute de Duca mânăstirilor, s'au păstrat pentru mânăstirea din ţarina Iaşilor, cu hramul Sft. Nicolae, pronomită Aron Vodă. Seria actelor păstrate o deschide unul cu data de 28 Noemvrie/8 Decemvrie 1665 (7174), din primele zile ale domniei. Mânăstirea era împuternicită să cheme cu carte domnească « oameni străini de printr'altă ţară, ori din ţara turcească, ori din ţara muntenească, să fie şi din ţară, numai să fie fără de breaslă şi fără de stăpân şi fără de cislă ». Aceştia să fie aşezaţi la Rânzeşti, satul mânăstirei, şi vor fi scutiţi de dări[2]. La 13/23 Decemvrie 1665 (7174), Domnul dă carte mânăstirei să-şi apere « tot locul de pădure pregiur prisaca stei mânăstiri, ce iaste în pădure la Hlincea ». Nimeni să n'aibă voie fără ştirea călugărilor, a tăia lemne. Celor prinşi, aveau dreptul călugării, să le ia « carul cu boi cu tot şi topoarele »[3]. La 27 Fevruarie/6 Martie 1666, acordă mânăstirei carte pentru a-şi apăra Rânzeştii, la ţinutul Fălciului. Nimeni n'avea voie « nici fân a cosi, nici în luncă a tăia lemn, nici a strica stuhul bălţii stii mânăstiri ». Cine va contraveni cărţii domneşti, dregătorul mânăstirii era împuternicit, ca şi pentru pădure, să-i globească « şi carul cu boi cu tot şi topoarele să le ia »[4]. La 22 Martie/1 Aprilie, Domnul interzicea gorştinarilor de oi, dela ţinutul Neamţului şi altor dăbilari să aibă « treabă a face ocol la sat la Giurov, nici la Avereşti, cari sate sunt a svintii mânăstiri a lui Aron Vodă ». Să-şi facă ocoale la alte sate[5]. La 6/16 Aprilie se întărea mânăstirii stăpânire pe Balta « de peşte ce se chiamă Hârcetu, pe apa Prutului, în ţinutul Fălciului ». Contestaţii, asupra drepturilor mânăstirii, ridicase feciorii lui Costache sulgerul[6]. La aceiaşi dată, printr'un act în slavoneşte, se întărea mânăstirii stăpânirea şi peste moşia din ţarina Iaşilor. Măsurătoarea şi mărturiile de rigoare le fac « oameni buni şi bătrâni », în frunte cu municipalitatea şi fruntaşii vieţii economice din Iaşi. La această dată egumen al mânăstirii era « popa Iosef »[7]. La 5/15 Mai 1666, Domnul însărcina pe Gheorghe Şeptilici logofăt al doilea şi pe Strătulat Uricarul să aleagă hotarele călugărilor dela Socola despre sătenii din

---

[1] C. A. Stoide, *Contribuţii la istoria bisericii moldoveneşti sub Ştefan Petriceicu Vodă*, Iaşi, 1942; extras din *Analele Moldovei*, an. II, nr. 1 şi 2, p. 6—7.

[2] Inedit, Academia Română, pach. LXXVII, doc. 29.

[3] Inedit, Academia Română, pach. LXXVII, doc. 16.

[4] *Ibidem*, doc. 17.

[5] Inedit, Academia Română, pach. 78, doc. 58.

[6] Ghibănescu, *Surete şi Izvoade*, VIII, p. 79—80.

[7] Inedit, Academia Română, pach. LXXVII, doc. 82.

Buciumi. Mânăstirea era de maici; stariţa aici era Ilisafta «fata lui Fulger», boerinaş originar din ţinutul Tutovei[1]. La 11/21 Ianuarie 1666 Domnul reînoia scutirile pentru 8 posluşnici ai bătrânei şi uitatei mânăstiri dela Putna[2]. Vor fi în pace de «toate dările şi angheriile», câte sunt «pre alţi mişei» în ţară, dar vor da «la vremea birului cum şi altă ţară»[12]. La 15/25 Ianuarie, dădea două cărţi de întărire mânăstirii Hlincea, restaurată de Eustrate Dabija şi de Doamna Dafina, soacra lui Duca. Prima carte era întărirea daniei făcută mânăstirii în satul Şăndreni de un Gheorghe Dimuş[3], a doua conţinea întărirea unei danii făcute de Vasile Lupu Vodă şi anume satul Frăţilenii. Fostul Domn îl cumpărase dela Lucă Brănişterul şi Iani Vătavul[4]. Zece zile mai târziu, la 25 Ianuarie/4 Fevruarie, mânăstirea primea şi confirmarea stăpânirii peste 6 fălci de vie la Iaşi, peste alte vii la Cotnari, precum şi scutire de toate dările a 15 poluşnici[5].

Legături în afară de ţară. Diplomaţii domnilor români în a doua jumătate a secolului al XVII-lea îşi exercitau talentele într'o singură direcţie, la Constantinopol, de unde venea primejdia pentru Domn. Aici se cheltuiau bani şi fineţe diplomatică, aici se căutau să se recolteze succese sau să se neutralizeze înfrângeri

Prima bătălie a dat-o Gheorghe Duca la Constantinopol pentru ocuparea tronului din Septemvrie până în Noemvrie 1665. Fusese ajutat de Stamati Hioti şi de Constantin Ruset[6]. Dacă cel dintâi conducea politica externă a ţării în calitate de mare postelnic[7], rezidând pe lângă curtea domnească, Constantin Ruset în schimb rămâne la Constantinopol, unde îndeplineşte însărcinarea de capuchehaie, cum îl arată mărturii ale epocii, pentru care slujbe el şi fiii săi sunt dăruiţi de Domn[8]. In ce priveşte legăturile cu cealaltă lume din afară, se văd

---

[1] Orig. Academia Română, pach. XI, doc. 9; un regest Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf. CXXVI, f. 39v; cu data de 3 Mai 1666 în Codrescu, *Uricarul*, XX, p. 277.

[2] Regest in D. Dan, *Mânăstirea şi comuna Putna*, p. 91 şi p. 225; a fost publicat după original în T. Balan, *Doc. Buc.*, III, p. 23—24. Pentru neamul Fulger, Iorga, *St. şi Doc.*, VI, p. 28, doc. din 20 Iunie 1675.

[3] Inedit, Arh. St. Iaşi, Cond. de Anaf., LXV, f. 66.

[4] Revista *Cercetări Istorice*, VIII—IX (1932—1933), nr. 3, p. 60—61.

[5] Const. N. Velichi, *Documente Moldoveneşti*, p. 225.

[6] Pentru sprijinul lui Constantin Ruset vezi C. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei dela Istrate Dabija*, p. 56; pentru Stamate postelnicul, Cronica atribuită lui Constantin Căpitanul în *Magazin Istoric pentru Dacia*, tom. I, Bucureşti, 1845, p. 350.

[7] Documentul din 12/22 Ianuarie 1666, inedit, Arh. St. Bucureşti, Cond. 52, p. 20.

[8] 14/24 Fevruarie 1666: «Zapisul lui Lascarache căminarul, feciorul lui Constantin Cupariul, Capuchehaia a Ţării Moldovei» (T. Codrescu, *Uricarul*, XVII, p. 8).

a fi fost foarte restrânse. Această domnie a fost prea scurtă pentru a se fi putut înnoda legături cu vecinii. Se semnalează un « proces » cu cei din Bistrița Ardeleană pentru niște « bani răi ». In scrisoarea către Bistrițeni, din 13 Fevruarie, Domnul expune împrejurările delictului și își susține punctul de vedere cu hotărîre și demnitate. Se arată obiceiul în Moldova relativ la cazuri de falsuri de monetă: « la care se află banii răi, îndată să-l spânzure »; se menționează mărinimia de care domnul a dat dovadă plecând urechia la stăruințele Bistrițenilor de a ierta pe vinovat, dar se resping cu energie pretențiunile neîntemeiate ale celor implicați, cari cer să fie despăgubiți pentru banii « răi », care li se confiscase: « dar ceia ce am găsit la ei, aici e obiceiul să fie al acelora cari s'au ostenit pentru ei, ai oricui ar fi fost banii aceia răi. Acela e mai păcătos că i-a adus în stăpânirea noastră, pentru aceia nu sunt dator să le dea nimic ca unor făcători de rele »[1]. Nu avem indicațiuni care să ne arate dacă discuțiile s'au mai urmat pe această chestie sau dacă s'au închis aici.

Inainte de 16 Martie 1666, namesnicii de Câmpulung, Dumitrașcu și Simion, scriu Bistrițenilor pentru un caz de furtișag, atât de obișnuit în ținuturile de graniță. După învoiala făcută n'au îngăduit « oprire », adică n'au închis trecerile, dar cer « lege pre dreptate »[2].

Aceste fricțiuni de granițe nu influențau întru nimic raporturile oficiale dintre Duca și Principele Ardealului, Mihail Apaffy. Știindu-l bine văzut la Poartă, Apaffy caută să-i fie plăcut. In acest sens avem o scrisoare a Voievodului din Ardeal, cu data de 25 Martie, către Bistrițeni. Voiește « să se îmbuneze » înaintea Măriei-Sale Voevodului din Moldova cu o trăsură și a trimis acum în orașul lor pe Mihai Donat comisul, cu una pentru a fi dreasă. Se poruncește, cu tot dinadinsul, dacă e stricat la ea ceva, s'o dreagă « zi și noapte », fără zăbavă, și să-l înștiințeze despre cheltuieli, pentru a plăti pe meșteri[3]. Legături de prietenie trebuie să fi existat și între Principesa Ana Bornemisza, soția lui Apaffy și Doamna Anastasia a lui Duca. O scrisoare a Doamnei Anastasia din 28 Aprilie 1766, aduce mulțumiri Principesei Ana pentru daruri primite[4]. Despre alte legături n'avem nicio știre documentară.

Mazilirea. Gheorghe Duca fusese ales prin sprijinul vizirului Ahmed Kiupruli, cu toată opoziția unei clici care se formase la Constantinopol pentru promovarea candidaturii lui Iliaș Alexandru. Intre sprijinitorii acestuia din urmă intrau pe lângă ambasadorii Austriei și Angliei,

---

[1] Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XV, 2, p. 1329—1330.

[2] Hurmuzaki-Iorga, *op. cit.*, p. 1330.

[3] *Ibidem*, p. 1330—1331.

[4] *Török Magyar Okmánytar*, Budapesta, 1870, vol. VI, p. 313, doc. nr. 171, apud St. Meteș, *Contribuții nouă privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova*, în *Acad. Rom. Mem. Secț. Ist.*, seria III, tom. VII, p. 293.

despre care amintesc şi actele vremii [1], unii puternici din împărăţie şi mulţi greci influenţi şi intriganţi. Jocul de intrigi se înţelege că şi-a urmat cursul şi după alegerea lui Duca. O împrejurare l-a favorizat în detrimentul tânărului Domn: lipsa marelui vizir dela Curte, ocupat cu asediul Candiei. Motivul de mazilire a fost găsit într'o pretinsă înţelegere a lui Duca cu hanul tătăresc dela Crâm Mehmed Gherei, bănuit a se fi ridicat contra Turcilor. Motivul, cel puţin oficial dat, acesta va fi fost. In privinţa aceasta informaţiile cronicăreşti corespund cu informaţiile diplomatice ale timpului. Nu sunt de acord cronicile interne asupra împrejurărilor în care Sultanul a fost pus în posesia pretinsului act de trădare al Domnului. Vom reda aceste informaţii păstrate de cronici, pentru a fi controlate cu relaţiile externe.

Cronica Buhuşească afirmă că însuşi Hanul ispitit ar fi trimis Sultanului scrisoarea lui Duca [2]. Neculce a aflat din izvoadele cu care şi-a alcătuit cronica o altă versiune: scrisoarea trimisă Hanului de Duca, ar fi căzut în mâna Paşei de Vozia, un « neprieten » al Domnului. Acela ar fi trimis-o apoi Sultanului [3]. De relaţia avută de Ion Neculce se apropie relaţia cuprinsă în cronica tradusă de Al. Amiras: omul trimis de Duca la Hanul tătăresc s'ar fi întâlnit în drum cu un capegiu care venea dela Crâm. Acesta i-ar fi luat cărţile şi ducându-le la Constantinopol le-ar fi dat lui « Rakieb Caimacam, ce era atuncea Kara Mustafa, iar Caimacamul fiind neprieten Ducăi Vodă le-au datŭ la Impărăţie » [4]. Cronica atribuită lui N. Costin dă altă versiune. Cărţile de încercare, făcute de Duca şi adresate Hanului au fost prinse pe cale, « de un Cara Mustafa Paşa ce era la Silistra ». Paşa nu ştia că Duca scrisese din ordinul vizirului şi părându-i cărţile trădătoare, « viclene », le-au trimis împăratului. Impăratul care nu ştia nici el despre sfatul dintre vizir şi Duca — vizirul se găsea la asediul Candiei « într'acel ceasŭ s'au mâniatŭ şi îndată au şi zisŭ să se mazilească Duca Vodă », « şi în locul lui au datŭ domnia lui Iliaşŭ Alexandru Vodă » [5].

Interesant de notat, că această ultimă versiune este confirmată de relaţiile externe în ce priveşte persoana care ar fi dat împăratului cartea lui Duca. Iată ce scria la 30 Iunie 1666, Cassanova către Impăratul Leopold: Vechiul Domn al Moldovei, din porunca însăşi a marelui vizir, scrisese hanului tătăresc pentru a-l cerceta. In scrisoarea aceasta îl numia « Impăratul său ». Scrisoarea a fost interceptată de Paşa de Silistra şi trimisă Sultanului. Sultanul s'a supărat, l-a depus, ceva

---

[1] Vezi mai departe Izvoarele.

[2] C. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei, dela Istrate Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, 1661—1705*, Bucureşti, 1913, p. 57.

[3] I. Neculce, *Cronica*, în Kogălniceanu, *Letop.*, II, p. 196.

[4] Kogălniceanu, *Letop.*, III, p. 99—100.

[5] Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, p. 5—6.

mai târziu după ce a plătit 15.000 taleri, l-a iertat şi l-a lăsat liber în Constantinopol [1].

Dacă în privinţa persoanei care ar fi dat Sultanului actul suspect, relaţia din cronica atribuită lui N. Costin coincide cu cele raportate de Cassanova împăratului Leopold, la câteva zile după evenimente, în schimb toate celelalte mărturii sunt de acord să reducă capul de acuzaţie al lui Duca la simpla intitulare a Hanului « Impăratul său » [2]. In privinţa aceasta relaţiile interne sunt de acord cu relaţia din cronica lui Dapontes [3]. Şi el a avut la bază un izvod moldovenesc, şi ce-i mai interesant, şi cu relaţia dată de Cassanova [4]. Numai cronica atribuită lui N. Costin precizează că Duca ar fi scris Hanului « că de avea de gândŭ să se rădice asupra Impărăţiei, el încă a hi cu dânsul » [5].

Această precizare însă, după cât se vede din celelalte ştiri interne sau externe, este o denaturare oarecum logică a informaţiilor oficiale ce s'au dat în legătură cu neaşteptata mazilire. De fapt dacă Duca nu scria ceia ce i se atribue de această cronică — n'ar fi putut scrie astfel pentrucă ar fi născut bănuieli din partea Hanului şi atunci demersurile sale n'ar fi dat rezultatul urmărit — totuşi dădea a înţelege acest lucru printre rânduri. Versiunea a putut fi culeasă de autorul izvodului dela altcineva, dar a putut fi brodată de el însuşi.

Altă chestiune care trebue precizată este data mazilirii lui Duca. Singura cronică în care se află menţionată este cronica atribuită lui N. Costin. După acest izvor schimbarea de Domn s'ar fi făcut la 2/12 Mai [6].

---

[1] Cassanova către Impăratul Leopold, raport din Adrianopol, cu data de 30 Iunie 1666: A. Veress, *Pribegia lui Gligoraşcu Vodă prin Ungaria şi aiurea*, în *Acad. Rom.*, *Mem. Secţ. Ist.*, seria III, tom. II, p. 52—320.

[2] « Şi el este rob plecat sub puterea lui şi altele ca acestea ». C. Giurescu, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, p. 57; « Şi el este robŭ şi plecat sub puterea Hanului şi alte ca acestea », I. Neculce, *Cronica*, Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, p. 196; « Deci Duca Vodă după poruncă scris-au o carte la Selim Ghirei prea cu meşteşugŭ, numindu-lŭ Impăratŭ. Şi alte multe taine i-au arătat oarecum că ar fi şi el la un gândŭ cu dânsul ». *Cronica* tradusă de Amiras, în Kogălniceanu, *Letopiseţe*, III, p. 99.

[3] « S'a făcut Domn Duca Vodă, pe care după şase luni l-a mazilit, pentrucă ar fi scris scrisoare către Han şi l-a numit padişahim, care scrisoare căzuse în mâinile lui Uzu Pasasi şi l-a trimis la Imăprăţie (Chesarie Daponte Cronicarul, în C. Erbiceanu, *Cronicarii Greci carii au scris despre Români în Epoca Fanariotă*, Bucureşti, 1888, p. 12). Acest Uzu Pasasi e, evident, « paşa de Vozia » al lui Neculce.

[4] « Der alte Fürst von Moldau, aus Befelch zwar des Gross-Vezier dem alten Tartarhan; dessen Intent zu erforschen geschrieben, in Brief aber selbigen seinen Kaiser genant », etc., A. Veress, *Pribegia lui Gligoraşcu Vodă prin Ungaria şi aiurea*, în *An. Acad. Rom.*, *Mem. Secţ. Ist.*, seria III, tom. II, p. 52—320.

[5] Cronica atribuită lui N. Costin în Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, p. 5.

[6] *Ibidem*, p. 6.

Duca însă a dat documente până la 19/29 Mai[1]. De altă parte, după informațiile cronicarilor, Domnul, la data la care îi sosea știrea mazilirii se găsea cu ai săi la satul Berevoești, în ținutul Cârligăturii, proprietatea a sa din boierie, unde-și lua seama oilor[2]. Tot cronica atribuită lui N. Costin ne informează că Alexandru Iliaș ar fi sosit ca Domn în Iași la 20/30 Iulie 1666[3]. In acest caz o întrebare se im pune: când a primit Duca Vodă vestea mazilirii? Evident, el se va fi dus la Berevoești să-și inspecteze bunurile, la câteva zile după 19/29 Mai. In astfel de împrejurări trebuie să admitem că vestea mazilirii i-a venit Domnului «printr'un agă împărătesc», pe când se afla la Berevoești, la câteva zile după 19/29 Mai, adică între 20 și 25 Mai st. v. 1666. Se poate, în cazul acesta, admite că Duca să fi fost înlocuit încă dela 2 Mai (st. v.)? Putea face vestea mazilirii 20 zile pe drum? Dar să vedem ce spun și informațiile externe. Știrea este comunicată la 25 Mai de Ioan Baptist Cassanova, din Adrianopol, Impăratului[4] și de ambasadorul venețian, Signoriei[5]. Cu data de 15 Mai, din Pera, o comunica ambasadorul francez Dela Haye, regelui său[6]. Trebue să observăm că data la care o comunica Dela Haye, după toate probabilitățile, a fost citită greșit. E mai probabil ca și această comunicare să se fi făcut tot la 25 Mai sau chiar după această dată, fiindcă schim-

---

[1] Orig. pe hârtie din 19/29 Mai 1666, Fund. Reg. Ferd., Iași, pach. XII, doc. 23.

[2] I. Neculce, *Cronica*, în Kogălniceanu, *Letopisețe*, II, p. 196 și Cronica Buhușească, în C. Giurescu, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 57.

[3] Cronica atribuită lui N. Costin, în Kogălniceanu, *Letopisețe*, II, p. 6: «Și-au venitŭ cu domnia la Scaunŭ, la Iași, în luna lui Iulie în 20, în ziua de Sft. Ilie proorocul, fiind cursul anilor 7174». Dar Cassanova raporta Impăratului Leopold la 30 Iunie st. n., adică 20 Iunie st. v., că Iliaș Alexandru plecase din Adrianopol spre Țară (A. Veress, *loc. cit.*). A făcut Iliaș Alexandru drumul dela Adrianopol până la Iași în 30 zile? Este puțin probabil. Fără îndoială noul Domn a ajuns în Iași încă dela sfârșitul lui Iunie (st. v.), așa cum de altfel ne și arată un act cu data de 30 Iunie/10 Iulie 1666, prin care Iliaș Alexandru întărește lui Donici, fost agă, un vecin, care pentru a scăpa «de vecinătate s'au scris și la călărași» (L. T. Boga, *Documente Basarabene*, vol. XIV, Chișinău, 1931, p. 17—18).

[4] Hurmuzaki, *Fragmente*, vol. III, p. 329—330, relația e redată cu erori. Textul german, în A. Veress, *Pribegia lui Gligorașcu-Vodă prin Ungaria și aiurea*, p. 52—320.

[5] Hurmuzaki, *Documente*, IX, 1, p. 227. S'a cetit 25 Mai 1665 în loc de 25 Mai 1666. Relația e, de altfel, identică cu a lui Cassanova.

[6] Dela Haye către Regele Franței, Pera 15 Mai 1666, Hurmuzaki, *Supliment*, I, 1, p. 250. Această relație dă informația că: sultanul ar fi vrut să schimbe obiceiul de a stabili în Transilvania, Muntenia și Moldova un Domn în fiecare țară, dar îl va alege din Constantinopol, pentru ca bunurile și femeile să-i servească de ostateci pentru credința lor.

barea se petrecuse la Adrianopol, unde se găsea Sultanul. Dar 25 Mai st. n., face 15 Mai st. v. Lucrurile se petrecuseră probabil cu câteva zile înainte de 12—14 Mai st. v. Aceasta trebue să fie data când Duca a putut fi înlocuit cu Iliaş Alexandru la Poartă. Intre 20 şi 25 Mai Domnul a fost ridicat împreună cu familia şi bunurile care i-au putut fi confiscate şi dus la Constantinopol, unde a suferit obişnuitele brutalităţi, care făceau parte din mijloacele de extorsiune la care recurgeau conducătorii Imperiului Otoman faţă de domnii mazili. Despre o pretinsă intenţie a Sultanului de a-l ucide pentru trădare [1], nu poate fi vorba. Cel mult s'a încercat şi acest şantaj, pe de o parte pentru sumele ce le va fi plătit Iliaş Alexandru [2] ca să se scape de un rival puternic, pe de alta pentru a mai smulge şi alte sume lui Duca. cum s'a şi întâmplat [3].

* * *

Concluzii. E greu de stabilit caracterul acestei scurte domnii. Cronicile interne s'au scris cu mult mai târziu, după ce amintirile se estompaseră, stăruind în spiritul supravieţuitorilor ceia ce frapase mai puternic: împrejurările neobişnuite ale unei schimbări de domn după o domnie de mai scurtă durată decât şase luni. In adevăr, Duca urmase după Ştefan Lupu şi Eustratie Dabija, Domni morţi în Scaun, cel dintâi după doi ani de domnie şi cel de al doilea după patru ani. Schimbarea lui Duca după atât de scurtă conducere intrigase pe contemporani.

Dacă izvoarele narative interne n'au redat nimic din caracterul domniei şi nici vreun fapt de mai mare sau mai mică importanţă, petrecut în această perioadă, totuşi, câteva trăsături din caracterul unei

---

[1] I. Neculce, *Cronica*, în Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, p. 196: « Şi era să-şi puie şi capul ». Amiras, *Cronica Anonimă a Moldovei*, în Kogălniceanu, *Letopiseţe*, III, p. 100: « Şi văzând Impăratul acele scrise de Duca Vodă la Hanul, s'au mâniat şi au trimis de l-au mazilit, cu gândul să-l omoare ca pe un hainŭ ce-l propunea ». Este interesant de notat şi relaţia pe care o dă Gremonville, trimisul francez la Viena, lui Ludovic XIV, în legătură cu înlocuirea lui Duca: Sultanul a depus pe Domnul Moldovei şi a pus în locul lui un turc spre a conduce Ţara. Măsura aceasta este contrară capitulaţiilor, care există între această provincie şi Poartă (I. Hudiţă, *Recueil*, p. 144—145).

[2] Cronica atribuită lui N. Costin (Kogălniceanu, *Letopiseţe*, II, p. 6, raportează svonul care circula în Moldova, în 1668, că moartea lui Iliaş Alexandru n'ar fi fost naturală, ci o moarte prin otrăvire săvârşită de doctori, « cu învăţătura Ducăi Vodă ». Dacă astfel s'au petrecut lucrurile şi, date fiind moravuvurile epocei e posibil să fie adevărat, trebue să vedem în acest asasinat pus la cale de Duca, un răspuns la încercarea din 1666 a lui Iliaş Alexandru de a plăti la Turci uciderea rivalului său.

[3] După informaţiile date, la 30 Iunie 1666, de Cassanova, Sultanul ar fi stors lui Duca 15.000 taleri (A. Veress, *loc. cit.*).

conduceri, care cu experienţa căpătată se va afirma şi contura mai precis, s'au păstrat. Il vedem primind în ţară, cu atentă solicitudine familia marelui său înaintaş şi binefăcător. Dar dovedeşte şi înţelepciunea politică de a coopera în aparatul de guvernare a Statului, pe acei dintre rudele şi boierii lui Gheorghe Ştefan, care fuseseră ţinuţi departe de cârmă chiar şi sub Dabija.

Imitând marile domnii ale trecutului e şi el un dinast cu înţelegere pentru viaţa religioasă a Ţării, înoind danii şi privilegii.

Cu râvnă puţin obişnuită şi-a continuat fructificarea imensei averi, care, mărită, aducea uşurări ţării, într'o epocă în care ocuparea tronului în Principate şi menţinerea în el se putea face numai prin bani. O trăsătură merituoasă a noului Domn este comportarea faţă de aceia dintre boieri care-l îndatoraseră pe dânsul personal. E cazul marelui postelnic Stamati Hioti şi al altora. Sub alte domnii, în cazuri similare, se procedase cu totul altfel: se dădeau danii din moşiile zise domneşti. Prin astfel de procedare adesea se păgubeau târguri sau sate, luându-se moşii care aparţineau comunităţilor ca locuri de păşune, branişti, păduri şi chiar selişti şi se dau particularilor. Duca a făcut frumoase daruri boierilor săi Stamati postelnicul, Ştefan Cerchez comisul etc., dar le-a făcut numai din averea sa sau a Doamnei, niciodată din averea ţării, care adesea, cel puţin prin uz, devenise averea ca bun indiviz a comunităţilor săteşti sau orăşeneşti.

Avem puţine date pentru a-l urmări în legăturile cu lumea din afară. Ele se reduc numai la relaţiile cu Ardealul. Dar şi aici acţionează după tradiţia marilor domnii. El apără cu fermitate drepturile ţării, accentuând, fără putinţă de replică, tradiţia dreptului moldovenesc, acolo unde interesele ţării erau în litigiu. Dacă a fost învins în lupta diplomatică dela Constantinopol, aceasta s'a datorat puţinei experienţe pe acest teren. Şi în aceasta trebue să vedem o trăsătură comună a domniilor sale. Duca a mai fost învins în lupte diplomatice. Era mai mult un realizator practic decât un politic dibaci. Era o inferioritate a lui, dar această inferioritate ni-l face, omeneşte, mai simpatic.

Tecuci CONSTANTIN A. STOIDE

RÉSUMÉ

A l'aide de nombreuses données documentaires inédites, l'auteur raconte le premier règne de Georges Duca, prince de Moldavie, à partir de la seconde moitié de novembre 1665 jusqu'au 25 mai 1666.

On apporte des précisions sûr le commencement et la fin de ce premier règne, sur l'attitude du prince par rapport aux partis des boïars et à l'Eglise, ainsi que sur la composition du divan princier, la politique intérieure et extérieure de Duca Voëvode et la situation économique et sociale de Moldavie, à cette époque.